

Krešimir Kužić

HRVAT ANDRIJA KUŽELJ, RODOM LAPIĆ, ILI ANDRÄ KHRABAT VON LAPPITZ – PRILOG POZNAVANJU HRVATSKIH MIGRACIJA

Krešimir Kužić
Zagreb

UDK 929Kuželj, A.
929.7Lapić
314.15(497.5:436)“14”(091)
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 15.5.2019.
Prihvaćeno: 1.6.2020.
DOI: <https://dx.doi.org/10.21857/mzvckptq2n9>

U radu je analizirana autobiografija hrvatskog plemića Andrije Kuželja, rodom Lapića nastala krajem 15. stoljeća. Prikazane su okolnosti njegova odlaska u Austriju, njegova karijera, stjecanje posjeda, razvoj obitelji u muškoj i ženskoj lozi i njezino izumrće u posljednjem muškom potomku. Posebno je istaknuta njegova lojalnost prema Habsburgovcima, što mu je i olakšalo društveni uspon. Analizirana je razina svijesti o etničkom podrijetlu, a na kraju je prikazan njegov put u Rim i Napulj 1452., gdje je sudjelovao na krunidbi cara Fridrika III.

Ključne riječi: autobiografija, Pounje, plemstvo, migracije, Austrija

Uvod

Autobiografski zapis koji je ostavio Andrija Kuželj Lapić (ili kako su ga zvali njegovi austrijski suvremenici na bavarskom dijalektu, *Andrä Khrabat von Lappitz* (1436. – 1506.), sačuvao se u arhivu donjoaustrijske obitelji Schallenberg koja je naslijedila rukopisni tekst preko posljednje Andrijine potomkinje, Margarethe von Lappitz.¹ Njegov otac Petar poslao ga je 1445. ili 1446., dakle kad je imao deset godina, plemićkoj obitelji Wildhaus “u Njemačku da uči jezik”. U to doba na čelu joj je bio Erasmus von Wildhaus, čiji je središnji posjed bila utvrda Wildhaus (u ispravama

¹ Johann Wilhelm von Wurmbrand, *Collectanea genealogico-historica ex archivo inclitorum Austriae inferioris statuum*, Wien 1705., str. 62; Franz Karl Wißgrill, *Schauplatz des landsässigen niederösterreichischen Adels vom Herren- und Ritterstande*, sv. 5, Wien 1804., str. 440. Tekst više ne postoji u izvornom zapisu.

se navodi i kao *Wilthaus, Willthaws*) u Štajerskoj,² današnja ruševina Viltuš na brdu Tičnica, 12 kilometara zapadno od Maribora (Sl. 1). Ministerijalci Wildhausi spominju se od 1209., što se slaže s Andrijinom tvrdnjom da su stari rod (u spisu ih on navodi kao *Wildenhausen*, dok su u ispravama zabilježeni kao *Walthausen, Wilthausz, Wilthausen, Willthawsen*).³ U muškoj liniji izumrli su 1472., a preko kćeri Margarethe posjed je dopao Roggendorfima. Andrija je 1453., kao strijelac oklopnik prešao u službu kod pokneženih grofova Celjskih, a poslije kod kralja Ladislava V. do njegove smrti 1457. uzrokovane, kako se pričalo, otrovom.⁴ Nakon toga prelazi u središnje habsburške zemlje, gdje je oko 1470. bio upravitelj u Waidhofenu, a 1474. vojni zapovjednik utvrde Seebenstein.⁵ Od 1476. do 1489. bio je upravitelj i nadzornik utvrde i grada Steyra (Sl. 2), po ovlaštenju Johanna Beckenschlägera, bivšeg nadbiskupa Ostrogona, a budućeg nadbiskupa Salzburga.⁶ Prilikom napada kralja Matijaša na Fridrika III. spriječio je 1477. dalji prodor ugarske vojske u Austriju, a slično je postupio i 1484.⁷ U ispravi iz 1490. kralj (budući car) Maksimilijan I. izričito navodi Andriju kao svoga savjetnika, a to je potvrđeno i 1501.⁸ Nadalje, od 1491. do 1500., bio carski kapetan u gradovima Tullnu i Ybbsu (Sl. 2). Krunu njegova životnog uspjeha predstavljala je dužnost maršala Dvorskog vijeća i regenta Austrije, kako govori jedna isprava iz 1499. godine (Sl. 3).⁹ Polagani imovni uspon započeo je uzimanjem u zakup utvrde

² Carl Schmutz, *Historisch Topographisches Lexicon von Steyermark*, sv. 4, Graz 1823., str. 361-362.

³ Wurmbrand, *Collectanea genealogico-historica*, str. 63; Beda Schroll, *Lehenverzeichnisse des Benedictinerstiftes St. Paul in Kärnten aus dem XV. Jahrhunderte*, Wien 1865., str. 11, 24, 30, 45, 47, 55, 56.

⁴ Wurmbrand, *Collectanea genealogico-historica*, str. 66-68.

⁵ Archiv Seefeld-Hardegger u: http://monasterium.net/mom/AT-NOeLA/HA_Seefeld-HardeggerUrk/Hardegger_Urk_0339, pristupljeno 15. studenoga 2018.

⁶ Johann Beckenschläger bio je nadbiskup Ostrogona (1473. – 1476.), a postavio ga je kralj Matijaš Korvin umjesto nezadovoljnika Ivana Viteza od Sredne. No kad je izgubio kraljevu naklonost, Johann je s velikom svotom novca pobjegao k caru Fridriku III. Tada je uzeo u službu Andriju, a car ga je imenovao nadbiskupom Salzburga (1482. – 1489.). Nadbiskupovo povjerenje i zahvalnost vidljivo je iz njegove oporučne odluke da Andriji ostavi 300 funti pfeniga. Vidi: Leopold Spatzenegger, *Testament Johannes III. Beckenschläger, Erzbischof von Salzburg, 1482-1489.*, *Mitteilungen der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde*, sv. 7, Salzburg 1867., str. 356-357; Franz von Krones, Johann III., Erzbischof von Salzburg, *Allgemeine deutsche Biographie*, sv. 14, Leipzig 1881., str. 400-401. Glede pfeniga, to je srebrni novac kovan još od karolinških vremena. Funta je novčana obračunska jedinica u koju je ulazilo 240 pfeniga. Vidi: Peter Berghaus, Pfennig, i Pfund, *Lexikon des Mittelalters*, sv. 6, München – Zürich 1993., str. 2028-2029, 2051.

⁷ Eugen Büttner, *Schilderung der kriegerischen Ereignisse in der Stadt Steyr und deren Umgebung*, Steyr 1905., str. 8-9; Vjekoslav Klaić, *Povijest Hrvata II./III.*, Zagreb 1904., str. 103-104, 139-140. Primjer isprave iz službovanja vidi: Archiv Lambach u: http://monasterium.net/mom/AT-StiAL/LambachOSB/1481_IV_26.3, pristupljeno 15. studenoga 2018.

⁸ Povjerenje cara Fridrika III. vidljivo je iz niza isprava iz 1484., 1486., 1488., 1491. i 1492. Vidi: Joseph Chmel, *Regesta chronologico-diplomatica Friderici III. Romanorum imperatoris*, Wien 1840., str. 714, 726, 760, 787, 791; Wiener Stadt- und Landesarchiv Hauptarchiv - Urkunden (1177-1526) 5374, u: monasterium.net, URL </mom/AT-WStLA/HAUrk/5374, pristupljeno 15. studenoga 2018.; Josef Lampel, Hundert Jahre aus der Geschichte von Scharfeneck am Leithaberge (1470 bis 1570) mit einigen Vorbemerkungen über die Scharfenecker, *Blätter des Vereines für Landeskunde von Niederösterreich n. F.*, sv. XXXIV, Wien 1900., str. 108.

⁹ St. Pölten, Diözesanarchiv Urkunden (1214-1961) 1499 III 18, u: monasterium.net, mom/AT-DASP/Urkunden/1499_III_18.1, pristupljeno: 18. studenoga 2018.; Ronald Salzer, Die spätmittelalterliche

i posjeda Leiben 1473.¹⁰ Težnju da stekne zemaljski posjed kao trajno boravište počeo je ostvarivati 1480., a 1489. godine donosi ključnu odluku o kupnji imanja kod Wanga i Reinsberga (u današnjem okrugu Scheibbs u Donjoj Austriji).¹¹ Godine 1499. i 1503. Kupio je posjede Seisenegg (Sl. 4), Rappoltenkirchen i Zeillern (Sl. 2), a bilo je i drugih akvizicija.¹² Umro je 1506. u Amstettenu, gdje je i pokopan u crkvi sv. Stjepana (Hl. Stephan).¹³

Rod i zavičaj

Njemačke isprave i zbornici njegovo obiteljsko prezime donose u nekoliko vrlo sličnih varijanata: *Cuzál*, *Cusal*, *Kusál* i *Kuzal*.¹⁴ Kad ih pokušamo staviti u hrvatski jezični izričaj, nude nam se tri najbliža oblika: *kozol(ac)*, *kuzol*, *kuželj*.¹⁵ Vjerojatniji mi se čini treći oblik jer može označavati živahnu, nemirnu osobu, ili, proždrljivca – dakle, prezime bi pripadalo skupini nadimačkih prezimena. Motivacija je bila standardna – razlikovanje pojedinca unutar brojnog roda.¹⁶ Prema tim njemačkim izvorima već je Andrijin djed Toma nosio to protoprezime pa bismo ga mogli uvjetno nazvati prvotnim nositeljem. Dolazak u inojezično okruženje tu potrebu je ugasio, jer je njemačka sredina u ranoj fazi migracija osobama iz Hrvatske gotovo redovito davala pridjevnik *Krabat* (s nekoliko grafijskih rješenja).¹⁷ Preostaje još razriješiti podrijetlo njegova njemačkog plemićkog prezimena von Lappitz. Weiskern tvrdi

Burg Grafendorf in Stockerau, Niederösterreich – eine ungewöhnliche Burg mit außergewöhnlichen Funden, *Burgen und Schlösser*, sv. 3, Braubach 2012., str. 170-171, 178. bilj. 23.

¹⁰ Anton Friedrich Reil, *Das Donauländchen der kaiserl. königl. Patrimonialherrschaften*, Wien 1835., str. 245-246.

¹¹ Friedrich Wilhelm Weiskern, *Topographie von Niederösterreich in welcher alle Städte, Märkte, Dörfer, Klöster, Schlösser, Herrschaften, Landgüter, Edelsitze, Freyhöfe, namhafte Oerter u. d. g. angezeigt werden A-M*, Wien 1769., str. 347.; Niederösterreichisches Landesarchiv, HA Seisenegg K 37b P 360 1, u: https://www.archivnet.findbuch.net/php/rech_print.php?ve_id=146881333

¹² Wißgrill, *Schauplatz des landsässigen*, str. 436-437.; Reil, *Das Donauländchen*, str. 246-247.; Karl Kuefstein, *Studien zur Familiengeschichte II.*, Wien – Leipzig 1911., str. 283.

¹³ Eduard von Sacken, *Archäologischer Wegweiser durch das Viertel ober dem Wiener-Walde, Berichte und Mittheilungen des Alterthums-Vereines zu Wien*, sv. XVII., Wien 1877., str. 88.

¹⁴ Wißgrill, *Schauplatz des landsässigen*, str. 436.

¹⁵ Vladimir Mažuranić, *Prinosi za hrvatski pravno-povjestni rječnik*, sv. 4, Zagreb 1913., str. 530, 577. Za *kuzol* se tumači da je naziv za drvenu posudu. U jednoj ispravi iz Bihaća spominje se kao posuda za prijenos baruta. Vidi: *Codex diplomaticus partium regno Hungariae adnexarum (Comitatum: Dubicza, Orbasz et Szana)*, prii. Lajos Thalloczy – Sandor Horvath, *Monumenta Hungariae historica diplomataria*, sv. 36, Budapest 1912., str. 287.

¹⁶ Petar Šimunović, *Hrvatska prezimena*, Zagreb 2006., str. 191-203; Petar Šimunović, *Uvod u hrvatsko imenoslovlje*, Zagreb 2009., str. 192-198.

¹⁷ Vidi primjere: *Martin Krabat* građanin Ibbsa – Bayerisches Hauptstaatsarchiv Domkapitel Passau Urkunden, u: monasterium.net, URL </mom/DE-BayHStA/PassauDomkapitel/2291, pristupljeno 18. studenoga 2018.; Jörg Krobath u: Albert von Muchar, *Urkunden-Regesten für die Geschichte Innerösterreichs vom Jahre 1312 bis zum Jahre 1500.*, *Archiv für Kunde österreichischer Geschichts-Quellen*, sv. II., Wien 1849., str. 483; *Andreas Carbat i Liendl Krabat* u: Valentin Schmidt, *Urbar des Cistercienser-Stiftes Hohenfurt aus dem Jahre 1530.*, Bregenz 1896., str. 47; *Caspar Krabat* u: Franz Berger, *Beiträge zur Geschichte von Grieskirchen*, Ried 1916., str. 64.

da je Lapitz naziv malog plemićkog dobra (alodija) na području gospoštije Wang. Nastavlja informacijom kako se stanoviti Heinrich de Lapide tu spominje sredinom 13. stoljeća. Odmah zatim navodi kako je Andre Krabat von Lapitz bio upravnik u Tullnu, i pritom se poziva na Ph. Huebera. Time Weiskern sugerira kako je ime posjeda postalo Andrijino staleško prezime, a nastalo je prema starom vlasniku.¹⁸ Njega onda slijedi Wißgrill pišući izrijekom kako je Andrija kupio to dobro 1489. i po tome dobio bazu za formiranje prezimena. No neke činjenice govore protiv tih Weiskernovih i Wißgrillovih paušalnih tvrdnji. Najvažniji zbirni protuargument je cijeli niz isprava u kojima se Andrija imenuje von Lappitz, ili slično, a koje su nastale mnogo prije te kritične godine stjecanja posjeda. Tako: 1472. godine je u izjavi njegove supruge naveden kao von Lappitz,¹⁹ 1474. (von Lapiz),²⁰ 1481. (von Lapitz),²¹ 1483. (von Lapitz),²² 1485. (von Lapidz).²³ Nadalje, spomenuti plemić de Lapide, odnosno ta obitelj prezivala se na njemačkom von Stein ili Stain, pa bi u skladu s tim posjed trebao dobiti njemačko ime, a ne latinsku prevedenicu.²⁴ Uostalom, valja znati i to da Hueber samo iznosi sadržaj jedne isprave cara Fridrika III. iz 1492. upućene opatu samostana u Melku.²⁵ Iz svega slijedi zaključak kako je Andrija svoje prezime donio u Austriju.

Treba li njegovo prezime shvatiti kao rodovsko ime šire zajednice – plemena Lapčana? Oni su, naime, u 15. stoljeću i ranije obitavali u porječju rijeke Une. Kako je već Barada utvrdio, Lapčani su živjeli na dvjema lokacijama, u okolici Lapca i Rmnja – na području srednjovjekovne Hrvatske, i u okolici današnjeg Dvora – na području Slavonije.²⁶ Upravo među gornjounskim Lapčanima spominje se godine 1396. stanoviti Ivan, sin Črne, rečeni Lapić.²⁷ Još bolja potvrda su grbovi – Andrijin u Amstettenu i onaj njegova sina Wolfganga u Melku (vidi dolje). Budući da je Andrija bio Lapčanin, onda je razumljivo kako je po plemenskoj vezi boravio u Otoku, koji je u to vrijeme bio u vlasti Babonića.²⁸

¹⁸ Weiskern, *Topographie von Niederösterreich*, str. 347.

¹⁹ Niederösterreichisches Landesarchiv, StA Urk:StA Urk 3118, u: <https://www.archivnet.findbuch.net>, pristupljeno 16. studenoga 2018.

²⁰ Archiv Seefeld-Hardegger u: http://monasterium.net/mom/AT-NOeLA/HA_Seefeld-HardeggerUrk/Hardegger_Urk_0339, pristupljeno 15. studenoga 2018.

²¹ Stiftsarchiv Lambach, u: http://monasterium.net/mom/AT-StiAL/LambachOSB/1481_IV_26.3, pristupljeno 15. studenoga 2018.

²² Kremsmünster, Stiftsarchiv Urkunden, u: [monasterium.net, URL </mom/AT-StiAKr/KremsmuensterOSB/1483_II_21](http://monasterium.net/URL_/mom/AT-StiAKr/KremsmuensterOSB/1483_II_21), pristupljeno 18. studenoga 2018.

²³ Urkunden Garsten, u: [monasterium.net, URL </mom/AT-OOeLA/GarstenOSB/1485_VI_02](http://monasterium.net/URL_/mom/AT-OOeLA/GarstenOSB/1485_VI_02), pristupljeno 18. studenoga 2018.

²⁴ Vidi primjer: Enno Bünz, *Stift Haug in Würzburg - zweiter Teilband*, Göttingen 1998., str. 721-722..

²⁵ Philibert Hueber, *Austria ex archivis melicensibus illustrata, libri III.*, Leipzig 1722., str. 154.

²⁶ Miho Barada, Lapčani, *Rad JAZU*, sv. 300, Zagreb 1954., str. 516, 531.

²⁷ Miljen Šamšalović, *Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae XVIII*, Zagreb 1990., str. 150. - ... *Iohannes filius Scerni dictus Lapić ...*; Barada, Lapčani, str. 521. Dočetak *-ig treba čitati *-ić, što se vidi iz druge dvije imenske oznake osoba iz istoga dokumenta: *Gonceuig, Priznig*.

²⁸ Radoslav Lopašić, *Bihać i bihaćka krajina*, Zagreb 1890., str. 243-244.

Majčino prezime Vladić upućuje na podrijetlo iz Like, a isto prezime nosi i jedan građanin Bihaća, što nalazimo u ispravama iz 1488. i 1497.²⁹ Uz to se potvrđuje i njezina pripadnost plemenu Lagodušića.³⁰ Iz toga proizlazi kako je Andrija potekao iz krajeva koje pokriva trokut s okvirnim točkama od kojih smo odredili dvije: Bihać i Rmanj, a treća je zapisana u njegovu tekstu.

Naime, on na samom početku svojih memoara spominje jedan toponim (razumljivo, na njemačkom jeziku) koji nam daje vrijedne i nedvojbene indicije o njegovu užem geografskom podrijetlu na tlu Hrvatske. Radi se o nazivu Innsel, čiji je nositelj u hrvatskome izvornom obliku – Otok, utvrda koja se nalazila pored rijeke Une, a između Krupe i Novog (Sl. 5).³¹ Otok se spominje od druge polovice 13. stoljeća u nizu isprava, pa tako i 1397. kao posjed Babonića.³² Upravo je ova najranija iz 1264. indikativna, iako je na latinskom jeziku, a donosi toponim Insula, s jednakim prijevodom.³³ Postojanje utvrde potvrđuju i spiskovi utvrda iz 1537. i 1558., u kojima se navodi kao Othok.³⁴ Naposljetku, kao takvog zabilježili su ga i kartografi širom Europe. Münster piše ime kao Ottock, Hirschvogel kao Orhock, a slično rade i ostali kartografi do kraja 16. stoljeća.³⁵

Obitelj

Andrija u obrazloženju pisanja uspomena spominje sinove.³⁶ U braku s Elisabeth von Haras³⁷ imao je jedanaestoro djece – 5 sinova i 6 kćeri: najstariji Wolfgang

²⁹ *Codex diplomaticus partium*, str. 338; *Hrvatske glagoljične i ćirilične isprave iz zbirke Stjepana Ivšića 1100.-1527.*, prir. Josip Bratulić, Acta croatica – Hrvatski spomenici, sv. 1, Zagreb 2017., str. 347-350, 366, 377, 398, 422.

³⁰ U njemačkim zbornicima navedena je kao *Länderschütz*. Vidi: Johann Georg Adam von Hoheneck, *Die Löbliche Herren Herren Stände, Herren- und Ritterstand In dem Ertz-Hertzogthum Oesterreich ob der Ennß. Dero Familien abgestorben, und völlig erloschen III.*, Passau 1747., str. 143. Također kao: *Lugosicz i Lugoschitz*. Vidi: Wißgrill, *Schauplatz des landsässigen*, str. 436.

³¹ Hrvoje Kekez, *Pod znamenjem propetog lava – Povijest knezova Babonića do kraja 14. stoljeća*, Zagreb 2016., str. 275, 281-288.

³² Šamšalović, *Codex diplomaticus Regni*, str. 274.

³³ Lopašić, *Bihać i bihaćka krajina*, str. 243.

³⁴ *Hrvatski saborski spisi*, sv. 2, prir. Ferdo Šišić, Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium, sv. 36, Zagreb 1915., str. 99 (U posjedu Blagajskih.); *Hrvatski saborski spisi*, sv. 3, prir. Ferdo Šišić, Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium, sv. 39, Zagreb 1916., str. 25.

³⁵ Mithad Kozličić, *Unsko-sansko područje na starim geografskim kartama*, Sarajevo – Bihać 2003., str. 30, 32, 45, 49-50, 84, 94, 98, 105

³⁶ Wurmbrand, *Collectanea genealogico-historica*, str. 68: *Item Ich schrieb die Geschicht von dem Khriechisch Weissenburg zu einem Unterricht mein Khindern, namblich mein Söhnen, daß sie doch wissen, was Wunders und ungläublicher Hand ist beschehen bey meinen Zeiten.*

³⁷ Umrta je 1505. i pokopana u Leibenu. Vidi: Alois Plessner, Hans Tietze, *Die Denkmale des politischen Bezirkes Pöggstall*, Wien 1910., str. 69: *Hie ligt pegraben die edle und vest fraw Elisabeth geborn ain Harasserin und weiland herrn andreen von Lappitz genant Krabat, gemahel, die gestorben ist am Freitag vor Simon und Iuda nach Christi geburt 1505 jar der got genädig sei.*

bio je upravnik Waidhofena na Ybbsu. Umro je 1530. (Sl. 6).³⁸ Redom su se dalje rodili: Katharina,³⁹ Wilhelm, Johann Baptist, Susanna, Margaretha,⁴⁰ Elisabetha,⁴¹ Katharina,⁴² Appolonia,⁴³ Helena⁴⁴ i Ulrich.⁴⁵ Andrijini unuci po muškoj lozi bili su: Wolfgangovi – Andreas, Johann, Joachim;⁴⁶ Wilhelm nije imao potomstva jer je umro u mladosti; Johann Baptistovi – Veit, Christoph, Sebastian,⁴⁷ Cornelius, Paul,⁴⁸ dok Ulrich također nije imao potomstva.⁴⁹ Johann Baptist († 1536.) vjenčao se 1516. s Klarom Karlović, groficom Krbavskom († 1541.), sestrom Ivana Karlovića i Jelene, majke Nikole IV. Zrinskog, te su imali trinaestoro djece.⁵⁰ Jedini Andrijin praunuk, Johann Andreas, plod je braka Corneliusa († 1567.) i njegove prve supruge Margarethe von Scherffenberg, a već ranije, 1551. godine, dobili su kćer Christinu (†1600.). Iz drugog braka s barunicom Barbarom von Tschernembl imao je dvije kćeri, Margarethu koja je sve nadživjela († 1614.), i Elisabethu koja umrla po rođenju.⁵¹ Johann II. Andreas (1552. – 1567.), kao posljednji muški odvjetak Andrije Kuželja, umro je mlad, u posve bizarnoj nesreći. Hvatajući nekakvog šišmiša teško je ozlijedio nogu te je uskoro preminuo od posljedica.⁵²

³⁸ Vidi: Karl Lind, Grabdenkmäler im Kreise ob dem Wienerwald, *Berichte und Mittheilungen des Alterthums-Vereines zu Wien*, sv. II., Wien 1857., str. 240; Eduard von Sacken, Kunstdenkmale des Mittelalters im Kreise ob dem Wiener Walde des Erzherzogthums Niederösterreich, *Jahrbuch der kaiserl. königl. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale*, sv. 2, Wien 1857., str. 137.

³⁹ Udala se za Bernharda von Westernachera iz Švapske.

⁴⁰ Susanna i Margaretha umrle su mlade.

⁴¹ Prvi put se udala za Gabriela Wenkheima, drugi put za Achatza Enenkela.

⁴² Njezin muž je bio Hans Hauser von Karlstein.

⁴³ Udala se za Lea Schneckenreitera († 1551.).

⁴⁴ Udala se za baruna Georga von Seisenegga.

⁴⁵ Wißgrill, *Schauplatz des landsässigen*, str. 436-440.

⁴⁶ Djeca iz braka s Rosinom Höchenberger. Unuka Barbara udala se 1535. za Matthiasa von Weneczlicka iz Moravske.

⁴⁷ Veit, Christoph i Sebastian nisu se ženili.

⁴⁸ Paul je 1541. postao doktor prava, ali je iste godine umro.

⁴⁹ Prvi brak (1520.) s Margarethom von Mätschach; drugi sa Sidonijom von Trautmannsdorf.

Bio je doktor obaju prava i savjetnik kralja Ferdinanda I. Na njegovu molbu car Maksimilijan I. je mjestu Leiben dao status trgovišta. Vidi: Plesser, Tietze, *Die Denkmale des*, str. 64.

⁵⁰ Kćeri iz dvadesetogodišnjeg braka bile su Andrijine unuke: Amalie – muž David von Trautmannsdorf; Anna st. – umrla mlada; Katharina – muž Erasmus von Peückhaim; Dorothea – prvi muž Christoph von Öd, drugi muž Achatz Georg von Messenbeck; Marusch (Margaretha) – muž Georg Bascio von Wassayer; Christina – muž Karl von Trautmannsdorf (tirolska linija); Susanna – muž Pilgram Sinzendorf; Anna ml. – muž Joachim von Volkra. Vidi također: Johann Georg Adam von Hoheneck, *Die Löbliche Herren Herren Stände, Herren- und Ritterstand In dem Ertz-Hertzogthum Oesterreich ob der Ennf. Dero Familien abgestorben, und völlig erloschen*, sv. 2, Passau 1732., str. 13, 22, 279, 282, 844.

⁵¹ Christina se udala za Bernharda von Prschma iz Šleske. Margaretha se udala za Christoha von Schallenbergu kojemu je donijela u miraz većinu očinskih imanja, a s njima i obiteljski arhiv. Umrkla je u Beču 3. veljače 1614. u dobi od 54 godine.

⁵² Wißgrill, *Schauplatz des landsässigen*, str. 436-439. Isprava o sporazumnoj podjeli posjeda i imovine, grb i genealoško stablo obitelji Lappitz sačuvani su u zbirci Hoheneck pod rednim brojem 59. Vidi: Gerhard Schwentner, *Sammlung Hoheneck*, Linz 2014., bez paginacije; Ferdinand Krackowizer, *Das Archiv von Schlüsselberg*, Linz 1899., str. 37.

Migracija?

Dobivši sina u turbulentnim vremenima nestabilnosti prouzrokovane čestim izmjenama dinastija prve polovice 15. stoljeća⁵³ Petar Kuželj od Lapića zaključio je kako treba omogućiti životni iskorak svojem sinu. Po svemu sudeći, Andrija je svoju dječaćku izobrazbu i temeljno opismenjavanje započeo u samostanu kod utvrde Otok (Sl. 5), koji je pripadao među veće franjevačke zajednice Cetinske kustodije.⁵⁴ No, krunski potez bila je odluka o slanju Andrije na odgoj za mladoga viteza. Tu bi uporaba atributa "dvorski" bila preteška jer Wildhausi nisu bili vojvode, kneževi ili druge velmože onog doba s velikim dvorom – prije je to bio skromniji oblik odgoja na gospoštiji.⁵⁵ Ipak, bio je dostatan, jer je, osim učenja njemačkog jezika, Andrija svakako trebao usvojiti propisane forme ophođenja, steći manire, naučiti voditi gospodarstvo, ali i neizostavno uvježbati uporabu svih ondašnjih oružja i ovladati jahanjem. Sagledavajući njegova kasnija ostvarenja može se ustvrditi kako je Andrija dobro savladao sve "predmete", a kad se iskustvo spojilo s urođenom ambicijom, za dugoročni uspjeh je trebala samo osobna lojalnost vladaru.⁵⁶ S obzirom na to da je Petar sina poslao u "Njemačku", iza te činjenice može se naslutiti i njegovo političko opredjeljenje, odnosno preferiranje luksemburško-habsburške opcije u odnosu na jagelonsko-hunjadijevsku. Nakon svega najveća enigma ostaje Petrov izbor upravo Erasmusa von Wildhausa za provoditelja odgoja. Wildhaus na Dravi i Otok na Uni, a kamoli Rmanj, bile su za ono doba prilično udaljene lokacije i očevo povjerenje nije proizišlo iz povremenih susjedskih susreta. To poznavanje trebalo je biti ostvareno u nekom pothvatu u kojem su obojica sudjelovala, a u tom smislu ratna zbivanja su idealno okruženje za takvo što.

Kako donosi obiteljska predaja, Andrija je izgubio zavičaj i plemićki posjed uslijed turskih osvajanja, pa bi prema klasifikaciji koju je razradio Jurković, njegova obitelj pripadala skupini prognanika.⁵⁷ Međutim, izuzmemo li dva munjevita prodora, 1415. i 1416., do 1446. ni njihov rodni kraj, niti posjed, nisu bili u pravom smislu ugroženi, a još manje "otrgnuti". Pretpostavimo li da se to dogodilo neposredno nakon 1463., ponovo nećemo pronaći neki dio Hrvatske koji je bio osvojen. U krajnjem slučaju Turci su osvajanje Like i Krbave počeli i dovršili tek početkom 16. stoljeća.⁵⁸ Po svemu sudeći ova priča nastala je, ako pogledamo početke Andrijina uspona, negdje u razdoblju između 1463. i prije 1470., odnosno prije nego je postao upravitelj

⁵³ Barada, Lapčani, str. 524-529.

⁵⁴ Lopašić, *Bihać i bihaćka krajina*, str. 245; Kekez, *Pod znamenjem*, str. 286-288.

⁵⁵ Gerrit Deutschländer, *Dienen lernen, um zu herschen – Höfische Erziehung im ausgehenden Mittelalter (1450-1550)*, Berlin 2012., str. 12; *Ritterburg auf dem Lande*.

⁵⁶ Uzrast je igrao važnu ulogu prema tradicionalnoj dobnoj podjeli – dijete, dječak, mladić. Deutschländer, *Dienen lernen*, str. 46, 67-68.

⁵⁷ Ivan Jurković, *Klasifikacija hrvatskih raseljenika za trajanja osmanske ugroze (od 1463. do 1593.)*, *Migracijske i etničke teme*, sv. 19/2-4, Zagreb 2003., str. 154-157.

⁵⁸ Lopašić, *Bihać i bihaćka krajina*, str. 19, 227; Vjekoslav Klaić, *Povjest Hrvata II./III.*, Zagreb 1901., str. 76, 96; Vjekoslav Klaić, *Povjest Hrvata III./I.*, Zagreb 1911., str. 72-73.

u Waidhofenu. Tako možemo revidirati status njegova oca i uvrstiti ga u skupinu *predbjeglica*.⁵⁹ Osvajanje Bosne i ugrožavanje Hrvatske stavljeno je pod isti nazivnik, a povod svemu bilo je stjecanje, prije plemićke reputacije, nego dopusnice boravka. Općenito gledano hrvatski plemići u ranoj fazi doseljavanja nisu imali poteškoća oko nastanjivanja na habsburškom teritoriju, dapače, dobivali su razne olakšice od vladara.⁶⁰ Onog trenutka kada su dobili indigenat zemlje u kojoj su živjeli, te kad su prihvatili njemački kao jezik komunikacije,⁶¹ bili su prihvaćeni kao punopravni pripadnici lokalnih staleških struktura, a to nam svjedoči biografija Lapića. Andrija je samo još jednom bio u Hrvatskoj. Kada je 1454. Ulrich Celjski zaratio s krbavskim grofovima Tomom i Grgurom, poslao je svog vojnog zapovjednika Jana Vitovca u Hrvatsku. U toj vojsci bio je i Andrija.⁶²

Postojanje svijesti o hrvatskom podrijetlu

Etničko podrijetlo nekog pojedinca izvan domovine može se otkrivati na nekoliko načina: preko osobnog imena i/ili prezimena, preko jezika komunikacije, zatim uvidom u njegove službene i privatne spise, a u slučaju plemstva onog vremena, i u heraldičkim obilježjima. Glede imena Andrija ono ima neutralno kršćansko značenje koje vuče korijene od jednog od apostola.⁶³ Kao takvo bilo je prošireno po cijeloj Europi, uključujući i Njemačku te se lako transformiralo u njemački oblik. Sasvim drugačije je s imenima specifičnih nacionalnih svetaca, primjerice: Olaf, Rupert, Hildegard, Ulrich, i sl.⁶⁴ Međutim uporaba umetka Krabat u službenim spisima svakako svjedoči da stvaratelj to ističe i daje svima na znanje. Za Andriju je ova etnička oznaka bila neizostavna u svim njegovim ispravama, a naposljetku i na nadgrobnoj ploči. Njegovi sinovi nastavljaju s tom praksom u pravnim dokumentima, što nalazimo u nizu zbornika – primjerice: Wolff Krabatt von Lappnitz, Hanns Krabat von Lappnitz, dr Ulrich Krabat von Lappitz.⁶⁵ Ipak, kako se vidi dalje u tekstu, natpisi na grobovima ostaju bez tog dodatka imenu pokojnika.

⁵⁹ Jurković, *Klasifikacija hrvatskih raseljenika*, str. 158.

⁶⁰ Ivan Jurković, *Socijalni status i prisilni raseljenici podrijetlom iz hrvatskih plemićkih obitelji u zemljama njihovih doseoba za trajanja osmanske ugroze*, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU*, sv. 23, Zagreb 2005., str. 75-76; Ivan Jurković, *Osmanska ugroza, plemeniti raseljenici i hrvatski identitet*, *Povijesni prilozi*, sv. 31, Zagreb 2006., str. 39-41.

⁶¹ Helmut Glück, *Deutsch als Fremdsprache in Europa vom Mittelalter bis zur Barockzeit*, Berlin – New York 2002., str. 83, 103.

⁶² Wurmbbrand, *Collectanea genealogico-historica*, str. 66; Klaić, *Povjest Hrvata II./III*, str. 270.

⁶³ Christian Fichtinger, *Lexikon der Heiligen und Päpste*, Frankfurt an Main – Berlin 1995., str. 38.

⁶⁴ Fichtinger, *Lexikon der Heiligen*, str. 167, 287, 342, 370.

⁶⁵ Hartmann Joseph Zeibig, *Der Ausschuss-Landtag der gesammten österreichischen Erblande zu Innsbruck 1518.*, *Archiv für Kunde österreichischer Geschichts-Quellen*, sv. 13, Wien 1854., str. 203; Geschlechter, *Oberösterreichisches Landesarchiv*, 1965, str. 34., u: <https://www.landesarchiv-ooe.at/>.

Glede hrvatskih oblika kršćanskih imena djece, jedini, i to pomalo iznenađujući primjer nalazimo na nadgrobnoj ploči Georga von Seisenegga, Heleninog supruga. Naime, njihov treći sin nosi ime Ivo, što nepobitno svjedoči kako je ona, kao Andrijina kći, posjedovala svijest o hrvatskom podrijetlu.⁶⁶ No, Ivo je nažalost umro u dječjoj dobi. Pozornost privlači i žensko ime Marusch, ponajviše zbog toga što u izgovoru podsjeća na hrvatsko ime Maruša. Međutim, pokazalo se kako su to ime nosile i njemačke plemkinje bez ikakve veze s Hrvatima.⁶⁷ Sva ostala imena u tri generacije, uključujući i Andrijinu djecu, te djecu Klare Krbavske imaju općekršćanska ili specifično njemačka kršćanska imena.

I drugi epitafi čuvaju vrijedna svjedočanstva. Dakle, sami rodonačelnik pokopan je u Amstettenu (Sl. 2), a na natpisu piše njemačkim jezikom: *Ovdje leži u grobu plemeniti i čvrsti gospodin Andrija od Lappitza, zvani Hrvat, koji je umro u petak prije dana Rođenja Naše Gospe, godine Božje milosti 1506.*⁶⁸ Dakle, umro je 4. rujna 1506.⁶⁹ Klesar ga je prikazao u oklopu sa zastavom u desnoj ruci i s lijevom rukom oslonjenom na držak mača, a uz noge je isklesan njegov grb.

Na nadgrobnoj ploči u crkvi Uznesenja B. D. Marije (Jungfrau Maria Himmelfahrt) u mjestu Melk čita se njemački: *Ovdje leži u grobu plemeniti i čvrsti Wolfgang od Lappiza u Rappoltenkirchenu, koji je umro u petak poslije dana rođenja Naše Drage Gospe, godine Gospodnje 1500, i u godini 30. Bože budi mu milostiv* (umro je 9. rujna 1530.⁷⁰). Uz to je prikazan u punoj ratnoj opremi onog doba: cjeloviti oklop s kacigom, u desnoj ruci zastava, a lijeva se oslanja na držak mača, uz desnu nogu je obiteljski grb (Sl. 6).⁷¹

Nadgrobna ploča Johanna Baptista i njegove supruge Klare Karlović, grofice Krbavske nalazi se u župnoj crkvi sv. Jakova u Zeillernu. Prikazani su nasuprotno klečeći ispod križa sa Spasiteljem, te sinovima (u dječjem uzrastu) na očevoj, a kćerima na majčinoj strani. Na natpisu piše: *Ovdje u grobu leži plemenito čvrsti gospodin Hanns von Lappicz na Seiseneggu, koji je umro 6. siječnja 1536., a također njegova supruga gospa Klara, rođena grofica Krbavska, koja je umrla 28. listopada 1541, majka 5 sinova i 8 kćeriju. Neka im je Bog milostiv.*⁷²

⁶⁶ Ploča se nalazi u Lengenfeldu. Vidi: Andreas Zajic, *Die Inschriften des Bundeslandes Niederösterreich III – Die Inschriften des Politischen Bezirks Krems*, Wien 2008., str. 154-155: *funff kinder mit namen wolfganngen pernhardt Iwo marigrethn*. Krsno ime plemićkoga djeteta uvijek otkriva bračne odnose, staleški ugled, ali i kulturna opredjeljenja roditelja kao nositelja odluke o davanju imena.

⁶⁷ Hoheneck, *Die Löbliche Herren 2*, str. 273, 707; Hoheneck, *Die Löbliche Herren 3*, str. 13, 49, 180, 755.

⁶⁸ Sacken, *Archäologischer Wegweiser*, str. 88: *Hie ligt begraben der Edl vnd gestreng her Andre von Lappitz genant Khrabat der gestorben ist am Pfintztag vor vnser frauen tag der gepurt dē got gnad, anno 1506.*

⁶⁹ Jakov Stipišić, *Pomoćne povijesne znanosti u teoriji i praksi*, Zagreb 1985., str. 200, 228.

⁷⁰ Isto, str. 200, 233.

⁷¹ Vidi: Lind, *Grabdenkmäler im Kreise*, str. 240: *Hie ligt begraben der Edl vnd vest Wolfgang von Lappiz zw Rapoldenkirchen der gestorben ist am phintztag nach vnser lieben Fraven tag Irer geburt Anno domini M.CCCCC. vnd jm XXX. Jar dem gott genatig sey*; Sacken, *Kunstdenkmale des Mittelalters*, str. 137.

⁷² Wißgrill, *Schauplatz des landsässigen*, str. 438-439: *Hier liegt begraben der Edelgestreng Herr Hanns von Lappitz zu Seissenegg, der gestorben ist den 6. Jänner 1536, auch seine Gemahlin Frau Clara gebohrne Gräfin von Corbau, die gestorben ist den 28. October 1541, eine Mutter von 5 Söhnen, und 8 Töchtern. Denen Gott genad.*

Cornelius je također pokopan u Zeillernu (Sl. 7), a na ploči koja je postavljena u župnoj crkvi piše: *Ovdje u grobu leži plemenito čvorsti gospodin Cornelius von Lappitz na Seisseneggu, gospodin na Seisseneggu i Zeillernu, koji je umro 22. listopada 1567., i koji je s blagorodnim gospama, gospama kao svojim dvjema bračnim suprugama: gospom Margarethom, rođenom von Scherffenberg, i gospom Barbarom, rođenom von Tschernembl, sljedeću djecu izrodio, a od prve gospe von Scherffenberg, koja je 5. listopada 1552. umrla, i ovdje je pokopana, od nje je rođen Hanns Andre 1552. i zatim godine 1567., 6. rujna umro, i s njime je otišla cijela muška loza. Zbog toga su njegovi nasljednici i kroni srodnici njemu i svojim roditeljima podigli ovaj spomenik. Christinu je rodila gosa von Scherffenberg 1551., Margarethu je 1560. rodila gosa von Tschernembl, Elisabeth je rođena 1561. i nakon osam dana je umrla.*

Prikazani su Cornelius i njegove dvije supruge kako kleče, kao i djeca, a sa strane su isklesani grbovi Krbavskih, Frankopana, Haraša i Lappitza, a u podnožju grbovi Scherffenberga, Lappitza i Tschernembla.⁷³

Heraldička analiza sačuvanih i dostupnih grbova govori nam sljedeće. Grb obitelji Kuželj od Lapića (von Lappitz) u prvom i drugom koljenu, u svojem vrlo jednostavnom heraldičkom sadržaju, vidimo na nadgrobnim spomenicima Andrije i njegova starijeg sina Wolfganga (Sl. 6). Fiksirajući prezime von Lappitz kao aristokratsku formulu, rabili su grb koji se blazonira: na štitnom polju srebrne ili bijele boje (tinkture) nalazi se orao crne boje raskriljenih krila i raširenih nogu. U njemu možemo prepoznati grb Lapčana, čiji su i oni bili izdanak *od plemena* i pripadali im *plemenom*.⁷⁴ Promjena je nastupila ženidbom Johanna I. Baptista i Klare Krbavske. Novi grb su nosili i muški i ženski potomci, a on se blazonira: na 1. i 4. srebrnom ili bijelom polju štita podijeljenog na četvorine nalazi se crni orao okrunjene glave i raskriljenih krila te raširenih nogu. Na 2. i 3. polju, na crvenoj podlozi gornje polovice vidimo bijelu gusku sa zlatnom krunom oko vrata i na glavi. Donji dio polja ima triput srebrne i triput crvene grede.⁷⁵

⁷³ Wißgrill, *Schauplatz des landsässigen*, str. 439: *Hier liegt begraben der Edelgestrenge Herr Corneli von Lappitz zu Seissenegg, Herr zu Seissenegg und Zeillern, der den 22. October 1567 gestorben, welcher mit den wohlgebohrnen Frauen, Frauen als seinen zwo ehelichen Gemahlinen: Frau Margareth gebohrnen von Scherffenberg, und Frau Barbara gebohrnen von Tschernembl nachfolgende Kinder erzeugt hat und ist die erste Frau von Scherffenberg den 5. October 1552. gestorben, und hier begraben; von ihr ist gebohren Hanns Andre 1552, hernach Anno 1567 den 6. September gestorben, und mit ihm der ganze Mannstammen abgegangen; derowegen seine Erben und Blutsfreunde ihm und ihren Eltern dieß Monument aufgericht; Christina ist gebohren von der Frau von Scherffenberg 1551; Margareth gebohren 1560 von der Frau von Tschernembl, Elisabeth gebohren 1561, und acht Tag hernach wider gestorben; Andreas H. Zajic, Grabdenkmäler des späten Mittelalters und der frühen Neuzeit als Quelle adeliger Erinnerung und Medium adeliger Repräsentation, *Sbornik prací Filozofické Fakulty Brněnské Univerzity*, sv. 49, Brno 2002., str. 205-206. Wißgrillovo i Zajicevo čitanje nije sasvim identično, ali nema utjecaja na zaključke u članku.*

⁷⁴ Glede heraldičke analize vidi: Amer Sulejmanagić, Novac s grbovima hrvatskih rodova Kurjakovića Krbavskih (iz roda Gusića) i Lapčana – novac Jurja Ljudevita grofa od Sinzendorfa iz 1676. god., *Numizmatičke vijesti* 69, Zagreb 2016., str. 71-72; Ivan Bojničić, *Der Adel von Kroatien und Slavonien*, Nürnberg 1899., str. 102, T. 72. Vidi formule pripadnosti: *Hrvatske glagoljične i ćirilčne isprave*, ur. Josip Bratulić, str. 73, 119, 227, 295, 302, 304, 322.

⁷⁵ Wißgrill, *Schauplatz des landsässigen*, str. 440. O grbu Krbavskih vidi: Ferdo Šišić, *Hrvatski saborski spisi*, sv. 1, Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium, sv. 33, Zagreb 1912., str. 53; Vjekoslav Klaić, *Rodoslovlje knezova Krbavskih od plemena Gusić*, *Rad JAZU*, knj. 134, Zagreb

Tako je nastao grb obitelji von Lappitz u trećem i četvrtom koljenu koji vidimo na nadgrobnim pločama izravnih potomaka, a preko ženskih loza ušao je u sastav grbova drugih obitelji austrijskoga i moravskoga plemstva.⁷⁶

Jedan grb tako nalazimo na nadgrobnoj ploči u Albrechtsbergu kod Kremisa. Tamo su pokopani Katharina von Lappitz († prije 1569.) i Erasmus von Peückhaim.⁷⁷ Druga ploča u Albrechtsbergu pokriva posljednje počivalište njihova sina Christopha Sebastiana, a na natpisu među ostalima čitamo prezime Lappitz.⁷⁸ Treća ploča Elisabethe, kćeri Christopha Sebastiana na sebi ima također uklesan grb Lappitza.⁷⁹ Još dva nadgrobna spomenika nalaze se u Leibenu. Na jednom se spominju Andrijina kćer Anna ml. von Lappitz i njezin suprug Joachim koji je umro 1559.⁸⁰ Na drugom je navedena Annina kćer Christina, a nadgrobnik je ukrašen s deset grbova, od kojih su dva obitelji Lappitz.⁸¹ Nesvakidašnji slučaj donosi tekst uklesan na nadgrobnom spomeniku Christopha von Öda, prvog muža Dorothee von Lappitz. Njihovi sinovi stavili su majčino puno ime pored oćevog, iako se ona kasnije preudala te je pokopana uz drugog muža.⁸² Grb Lappitza nalazimo i u Schleißheimu. Isklesan je na nadgrobnoj ploči Ernesta, sina Marusch i Christopha von Schallenbergu, koji je umro 1593. ne napunivši dvije godine života.⁸³

Podrijetlo Lappitza gotovo potpuno je izgubljeno u slučaju Christine (1551. – 1600.) koja se udala u Šlesku. Poljski suvremenik za nju kaže da je u srodstvu s bosanskim kraljevima.⁸⁴ Prema njemaćkom piscu povijesti obitelji Praschma, njezin otac je “slavnog talijanskog roda Frankopana”, a pogrešno joj je zapisan i prezimenski pridjevak.⁸⁵ Nisu joj milosrdna ni novija internetska djela pa je tako

1898., str. 214. Zasebne grbove Lappitza i Krbavskih nalazimo u grbovniku herolda Jörga Rugera iz Innsbrucka nastao je oko 1495. Vidi: Steen Clemmensen, *Jörg Rugens Wappenbuch*, Farum 2013., str. 180, 429., u: <http://www.armorial.dk/german/RugenWB.pdf>, pristupljeno 2. prosinca 2018.

⁷⁶ Johann Wolfgang Trier, *Einleitung zu der Wappen-Kunst*, Leipzig 1714., str. 570-571. Među najistaknutijima bila je obitelj Sinzendorf. Vidi: Hoheneck, *Die Löbliche Herren 2*, str. 432; Sulejmanagić, Novac s grbovima hrvatskih rodova Kurjakovića Krbavskih, str. 73-83.

⁷⁷ Zajic, *Die Inschriften des*, str. 224-225, 229.

⁷⁸ Isto, str. 271-272.

⁷⁹ Isto, str. 317-318.

⁸⁰ Zajic, *Grabdenkmäler des späten Mittelalters*, str. 206; Plessner, Tietze, *Die Denkmale des*, str. 70 (Sl. 77). Rodoslovno stablo obitelji Volkra vidi u: Kuefstein, *Studien zur Familiengeschichte 2*, str. 96-97.

⁸¹ Plessner, Tietze, *Die Denkmale des*, str. 68, 70.

⁸² Hoheneck, *Die Löbliche Herren 3*, str. 13.

⁸³ Hans Hurch, *Christoph von Schallenberg, ein österreichischer Lyriker des XVI. Jahrhunderts*, Tübingen 1910., str. 204.

⁸⁴ ... *Má Manželku Panij Krystýnu z Lopeč / gegižo Otec possel z starožitných Knížat Frangepany. Máteř ty Panij Krystýnu pocházý od Panůw z Agicyruow a Panuow z Awtombergka / kteřý gđau z Rodu Králůw Bosnackých / a vžijwagi za Erb Koruny zlaté. ...* Vidi: Bartosz Paprocki, *Zrcadlo Slawneho Margkrabstwij Morawskeho*, Olomouc 1593., str. CCCCXXIX.

⁸⁵ Na spomen ploči u dvorcu Wagstadt (Bilovec) u češkom dijelu Šleske piše: *Dieses Gebay hat baven lassen der edle gestrenge Herr Bernhard Pražma von Bilkow, Erbherr von der Herrschaft Wogstadt 1576. / Cristina sein ehelichem Gemohl geborene von Loppez. / Cristina geborene von Loppez sein Ehliches Gemahl. 1595 Bernhart Pražma von Belkav, Erbherr der Herschoft Wogsthot.* Vidi: Augustin Weltzel, *Geschichte des edlen, freiherrlichen und gräflichen Geschlechts von Prashma, Ratibor 1883.*, str. 34, Stammtafel.

postala "španjolska plemkinja".⁸⁶ Ipak grbovi koji su na pločama unutar dvorca Wagstadt (Bílovec) svjedoče da je tu nekoć prebivala potomkinja Lappitza.

Andrijina osobna korespondencija u ovoj fazi istraživanja nije poznata, a slično je i sa sinovima. Ipak pregovori i ugovori s Krbavskima oko udaje grofice Klare morali su biti negdje zabilježeni. Upravo se tu mogu polagati najveće nade u postojanje njezinih pisama, jer je teško vjerovati da nije pismeno kontaktirala s bratom nakon odlaska u Austriju oko 1516. Uostalom, poznat je njezin spor sa sestrom Jelenom oko Ivanove ostavštine, gdje je morao intervenirati i sam Ferdinand I.⁸⁷ Najbolje je proučena korespondencija dviju polusestara Christine i Marusch. Osim obiteljskih poslova, dojava raznih vijesti iz staleške događajnice, nama je najvrijedniji detalj spomen jela. Christina piše kako je njezin suprug Bernhard bio u ratu, gdje je teško obolio, a spasila ga je po njezinoj prosudbi – *hrvatska juha*. Iz toga lapidarnog zapisa moguće je stvarati razne spekulativne pretpostavke, ali je najvjerojatnije kako je ona kao plemkinja imala dobru kuharicu podrijetlom iz Hrvatske.⁸⁸

Christoph je po vjerskom opredjeljenju bio protestant, a još kao student istaknuo se u pjesničkom umijeću. Jednu pjesmu na latinskom jeziku nastalu 1591. posvetio je grofu Nikoli IV. Zrinskome. Upitno je objašnjenje povoda za to djelo, kao posljedice turskog rata,⁸⁹ zato jer je rat izbio tek sljedeće, odnosno 1593. Prije bi motivacija mogla doći od njegove supruge Marusch, kojoj je baka Klara bila sestra Nikoline majke. Poznavajući još uvijek živu slavu koja je obasjavala sigetskog branitelja, te osjećajući ponos srodstva, Marusch je mogla potaknuti svog muža da spjeva nešto njemu u čast. Svoje poetsko umijeće Christoph je posebno iskazao prema supruzi i rano umrlom sinu. Njoj je posvetio dvije pjesme na njemačkom jeziku s akrostihom M•A•R•U•S•C•H, sina je oplakao potresnim stihovima, a spomenuo je i Lappitze.⁹⁰

Mogu li orođivanja biti indikator etničkog osjećaja? U tom pogledu vrlo je zanimljivo vjenčanje Andrijina trećerođenog sina Johanna I. Baptista s Klarom Krbavskom. Ona je bila potomak jedne od najuglednijih hrvatskih velikaških

⁸⁶ ... *Pobýval často v cizině a na panství se zdržoval jen občas. V cizině si také našel i svoji druhou manželku, španělskou šlechtičnu, Kristinu de Lopez. Byl horlivým luteránem. ...* Vidi: Jiří Tichánek, *K historii zámku v Bílovcích*, 16.11.2007 16:59, u: <http://www.hrady.cz/?OID=2925&PARAM=5&reID=8725>, pristupljeno 24. studenoga 2018.

⁸⁷ *Habsburški spomenici*, sv. 2, prir. Emil Laszowski, Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium, sv. 38, Zagreb 1916., str. 209-210.

⁸⁸ *12 Briefe der Christina von Praschna geb. Lappitz, Frau des Bernhard Praschna von Bilkau zu Wagstadt (um 1540-1600), an ihre Schwester Marusch von Lappitz (1560-1614), die am 3.7.1588 Christoph von Schallenberg (31.1.1561-25.4.1597) heiratet*, Briefe adeliger Frauen (16.-18. Jh.) – Beziehungen und Bezugssysteme, u: <https://www.univie.ac.at/Geschichte/Frauenbriefe/uekarte.htm>, pristupljeno 14. studenoga 2018. Einzelbrief: 9 - ... *Christina berichtet, daß ihr Mann fast gestorben wäre, nun geht es ihm aber schon besser. Die Khrabatische supen sei daran schuld. ...*

⁸⁹ Hurch, *Christoph von Schallenberg*, str. 55 – *Cenotaphion Nicolai comitis Serini, herois celeberrimi, in obsidione castris Sigethani MDLXV occumbentis*, 201.

⁹⁰ Hurch, *Christoph von Schallenberg*, str. 64, 130-131, 138-140; Christoph von Schallenberg, *Sämtliche Werke und Briefe - Schallenbergs Freudenkreis - Ausgewählte Gedichte, Briefe und Dokumente*, ur. Robert Hinterndorfer, Wien – Berlin 2008., str. 178-181.

obitelji, sestra Ivana Karlovića (1485. – 1531.), hrvatskoga bana (1521. – 1524., 1527. – 1531.).⁹¹ Karlović je već odranije bio povremeni pristaša Habsburgovaca,⁹² pa je politički bio podoban, a k tomu je bio posljednji odvjetak roda grofova Krbavskih, pa je otvarao sasvim jasne mogućnosti u nasljeđivanju. No, prije konačnog ugovora o vjenčanju (koje je sklopljeno 1516.) trebalo je ostvariti nekakav susret. Pretpostavka je kako je Andrija mogao prve prijedloge iznijeti Karlu Krbavskome, Klarinu ocu tijekom burnog razdoblja od 1490. do 1492. dok su se vodile diplomatske, ali i prave ratne akcije oko nasljeđivanja ugarske krune. Druga mogućnost kontakta pada u razdoblje nakon Krbavske bitke, kada su izaslanici hrvatskog plemstva odlazili pred Maksimilijana kako bi zamolili pomoć u obrani pred Turcima. Tada je krajnja sugovornica mogla biti udovica Doroteja Frankopan, Klarina majka.⁹³ Nažalost, sve ovo ostaje na nepotvrđenoj razini, jer ne postoje ni neizravni zapisi koji bi govorili u prilog ovim razmišljanjima. U kontekstu njezina odlaska u Austriju može se postaviti i pitanje uklapanja u njemačku jezičnu sredinu.⁹⁴ Upada u oči činjenica kako su i druge dvije Klarine sestre sklopile brakove s muževima nižeg ranga. Tako je i Johann I. Baptist bio samo *Herr* i *Ritter*, ona je bila *Gräfin*, što bi u uobičajenim vremenima bila staleški i interesno neprihvatljiva bračna veza. Mnogo godina kasnije (1526.) ban Ivan boravio je u Beču kao hrvatski poslanik kod Ferdinanda I. Ni u ovom slučaju ne postoji svjedočanstvo da se susreo sa svojom sestrom.⁹⁵

Putovanje u Rim i Napulj

Jedinstven dio Andrijiine autobiografije predstavlja opis putovanja na ženidbu i krunidbu cara Fridrika III. godine 1452. Taj tekst obrađen je u analitičkom zborniku najznačajnijih njemačkih putopisa kasnog srednjeg vijeka i ranog novog doba, a u njemu inspiraciju nalaze i drugi.⁹⁶

Andrija navodi da je na put krenuo na dan sv. Katarine (25. studenoga⁹⁷), ali tu nastavlja: *tausend vierhundert und fünffzigsten Jar*,⁹⁸ što je netočno, jer su kraljevo vjenčanje s kraljevnom Leonor i zatim krunidba za cara bili 1452. (na ostalim mjestima također oduzima jednu godinu – “1451.” za 1452.). Znači, krenuo je 25. studenoga

⁹¹ Dino Mujadžević et al., Karlović, Ivan, *Hrvatski biografski leksikon*, sv. 7, Zagreb 2009., str. 109; Ivan Majnarić, Kurjaković, *Hrvatski biografski leksikon*, sv. 8, Zagreb 2013., str. 430. Klaić za nju ne zna. Vidi: Klaić, Rodoslovje knezova Krbavskih, str. 192 (Rodoslov), 213.

⁹² Klaić, *Povjest Hrvata II./III*, str. 230, 318, 328, 330.

⁹³ Klaić, Rodoslovje knezova Krbavskih, str. 213.

⁹⁴ Glück, *Deutsch als Fremdsprache*, str. 104-105.

⁹⁵ Šišić, *Hrvatski saborski spisi* 1, str. 33.

⁹⁶ Christian Halm, *Deutsche Reiseberichte, Europäische Reiseberichte des späten Mittelalters - Eine analytische Bibliographie*, Frankfurt am Main 1994., str. 117-118; Marie Bláhová, *Autobiografie v českém středověku, Historická sociologie*, sv. 2, Praha 2016., str. 55.

⁹⁷ Stipišić, *Pomoćne povijesne znanosti*, str. 200, 241.

⁹⁸ Wurmbrand, *Collectanea genealogico-historica*, str. 64.

1451. Njegov *gospodar*⁹⁹ Erasmus von Wildhaus opremio je za put pet konja.¹⁰⁰ [Oslanjajući se na druge zapise, doznajemo kako je Fridrik sa svojom vladarskom vojnom pratnjom krenuo iz Bečkog Novog Mjesta 28. listopada do Graza, a odatle prema Koruškoj 18. prosinca.]¹⁰¹ S obzirom na povoljniju udaljenost Wildhausovog posjeda do tog grada, vjerojatno se već tamo priključio glavnoj skupini. Ostale plemićke pratnje iz habsburških nasljednih zemalja sastale su se s kraljem u Sankt Veitu,¹⁰² tada glavnom gradu Koruške, iz kojega su 24. prosinca putovanje nastavili prema mletačkoj Furlaniji. Tamo ih je svečano dočekaao [Carlo Gonzaga] i ispratio do Trevisa, gdje je cjelokupno pučanstvo, ... *frawen und mann, jung und alt, Reich und arm, geistlichen und weltlichen* ... uveličalo kraljev dolazak. Slijedila je dionica do Padove, gdje je dobrodošlica izgledala ... *als ob got von himel selbs war Chomen* ... Pritom su mletačke vlasti osigurale svu hranu za ljude, kao i krmivo za konje. [Rijeku Po su prešli kod Ferrare – carske markgrofovije, gdje je Fridrik primio sve znakove podaništva te se zadržao deset dana. Papinski grad Bologna također je pružio gostoprimstvo pratnji, a tamo su ih dočekali i preuzeli predstavnici Firenze.]¹⁰³ Na dan sv. Agate [5. veljače¹⁰⁴] bili su u Firenzi, gdje su kralja dočekali gradski čelnici odjeveni u ... *Seyden, gold, Samant, und Scharlach* ... s tisuću konjanika. Nakon zadržavanja od 13 dana, došli su 19. veljače u Sienu. Tamo su primili kraljevu Leonor Portugalsku i njenu svitu, a onda su nastavili zajedničko putovanje preko Viterba.¹⁰⁵ Konačno su prema Rimu krenuli u prvom tjednu Korizme (početkom ožujka 1452.¹⁰⁶) te su se po dolasku [8. ožujka¹⁰⁷] utaborili na poljanama izvan zidina grada, gdje su boravili tri dana. [Fridrik i Leonor bili su smješteni u dvije odvojene gradske palače, a vani je posebno podignut raskošni šator od plave, crvene i bijele svile.¹⁰⁸] Nakon što su ušli unutar zidina dočekala su ih tri kardinala i sami papa Nikola V.¹⁰⁹ [Andrija je u skladu s ceremonijalom i staleškim rangom bio u 11. skupini poretka. Prvi je išao vojvoda Albrecht, kraljev brat, s 200 vojnika naoružanih samostrijelima, 2. skupina pod vodstvom Michaela von Hardegga, kaštelana od Magdeburga brojala je 300 naoružanih oklopnika te samostrijelci koji su pratili

⁹⁹ Njegov njemački naslov odgovarao bi hrvatskom naslovu "plemeniti".

¹⁰⁰ Uglate ograde označavaju dijelove umetnute iz drugih vrela, a s ciljem detaljnijeg prikaza Andrijinog putovanja.

¹⁰¹ *Chronica Austriae*, sastavio Thomas Ebendorfer, Monumenta Germaniae historica, n. S., sv. 13, Berlin – Zürich 1967., str. 413-415.

¹⁰² Slovenski: Šentvid ob Glini.

¹⁰³ *Hodoeporicon Friderici III. pro corona imperii*, sastavio Anonymus, Subsidia diplomatica ad selecta juris ecclesiastici Germaniae, sv. 12, Frankfurt am Main – Leipzig 1778., str. 5-9.

¹⁰⁴ Stipišić, *Pomoćne povijesne znanosti*, str. 225.

¹⁰⁵ Aires A. Nascimento, *Leonor de Portugal – imperatriz da Alemanha, Diário de Viagem do Embaixador Nicolau Lanckman de Valckenstein*, Lisboa 1992., str. 68, 70; *Hodoeporicon Friderici III.*, str. 9-15.

¹⁰⁶ Wurmbrand, *Collectanea genealogico-historica*, str. 64; Stipišić, *Pomoćne povijesne znanosti*, str. 225.

¹⁰⁷ Nascimento, *Leonor de Portugal*, str. 72.

¹⁰⁸ *Hodoeporicon Friderici III.*, str. 15.

¹⁰⁹ Kršten je 1397. kao Tommaso Parentucelli, rodom iz Sarzana. Kao Petrov nasljednik upravljao je Crkvom od 1447. do 1455. Vidi: Fichtinger, *Lexikon der Heiligen*, str. 282-284.

carski stijeg, 3. skupina s također 300 naoružanih oklopnika imala je na čelu trojicu velikaša, 4. skupinu činili su konjanici nekolicine velikaša, 5. skupinu predvodio je Ludwig IX. Bogati, vojvoda Bavarske, s 300 konjanika, 6. skupinu od 370 konjanika vodili su češki velikaši, 7. skupina sastavljena od dvorskih službenika imala je 220 konjanika, 8. skupina sastavljena je konjanika pojedinih zemaljskih kapetana s ukupno 303 konjanika, 9. skupina od 300 konjanika objedinila je vojnike pojedinih carskih gradova, kao i Venecije i Portugala, 10. skupina od 24 velikaša koji su išli pješke bila je s kraljem Ladislavom, 11. skupina oko Fridrika III. imala je ispred 6 trubljača, dvorskog maršala s carskim mačem i 16 pratitelja te dvorskog vratara i carskoga konjušnika, a iza su bili savjetnici, 4 biskupa, 2 protonotara, te posebni uzvanici velikaši, njih 20 na konju, a predvodio ih je grof Stjepan III. Frankopan. Svaki od njih imao je i službenika pješaka koji je držao konja za povodac. Poslije njih su išli kopljanici i samostrijelci po petorica u redu. Zadnja je bila 12. skupina u pratnji kraljevine Leonor sastavljena od prednjih 478 konjanika, 24 velikaša pješaka, za njima su bili svirači s pozaunama i sviralama te 200 konjanika u neposrednoj pratnji kraljevine. Njezin konj bio je potpuno prekriven suknom protkanim zlatom, a ona je imala na sebi zlatom vezeni plavi plašt i oko vrata skupocjenu ogrlicu. Na kraju povorke bili su ponovo velikaši s 80 konja.^{110]} Kasnije je Andrija bio u sastavu pratnje Leonor Portugalske i hrvatskoga i ugarskog kralja Ladislava V.¹¹¹ U tom okruženju nazočio je Fridrikovoj krunidbi za cara u nedjelju *Laetare* (19. ožujka¹¹²), a poslije je zapisao kako je car u potpunom carskom ornatu odjahao do mosta ispred Anđeoske tvrđave i tamo udarcima mača Karla Velikoga proglasio više od 450 osoba vitezovima – među njima i njega samoga. [Čast proglašenja dobio je i Erasmus von Wildhaus – bio je 37. u poretku, međutim, tu je bio i grof Stjepan III. Frankopan.^{113]} Zatim je otišao na večeru kod bazilike sv. Ivana Lateranskog, i par dana poslije [25. ožujka^{114]} Andrija se s pratnjom uputio prema Napulju. Svoje oduševljenje prijemom u usputnim mjestima i kaštelima nije skrivao, a posebno su ga dojmili kralj Alfons V. i raskošna pratnja, koji su ih dočekali [1. travnja^{115]} pred gradom. Uskrs je 9. travnja¹¹⁶ proslavio u Napulju – jelo se u utvrdi Castel Sant’Elmo, a potom je gledao scensku predstavu cjelokupne Muke Isusove. Sljedeće što je doživio [11. travnja^{117]}

¹¹⁰ *Hodoeporicon Friderici III.*, str. 16-21, 24.

¹¹¹ O njima vidi: Krešimir Kužić, *Carica Svetoga Rimskog Carstva, Leonor Portugalska*, u svetištu Sv. Šimuna Bogoprimca u Zadru, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, sv. 56, Zadar 2014., str. 72-73; Mladen Švab, *Habsburgovci, Hrvatski biografski leksikon*, sv. 5, Zagreb 2002., str. 362-363.

¹¹² Stipišić, *Pomoćne povijesne znanosti*, str. 225.

¹¹³ Gustav Georg Königs von Königsthal, *Der Nachlese in den Reichs-Geschichten unter Kaiser Friederich III. Erste Sammlung von 1452. biß 1460.*, Frankfurt-Leipzig 1759., str. 17-18; *Hodoeporicon Friderici III.*, str. 34.

¹¹⁴ Nascimento, *Leonor de Portugal*, str. 76.

¹¹⁵ Paolo Garzilli, *Cronica di Napoli di notar Giacomo*, Napoli 1845., str. 93.

¹¹⁶ Wurmbbrand, *Collectanea genealogico-historica*, str. 65; Stipišić, *Pomoćne povijesne znanosti*, str. 225. Nameće se pitanje zašto Andrija nije spomenuo vjenčanje Fridrika i Leonor, koje je 16. ožujka obavio papa Nikola V.

¹¹⁷ Nascimento, *Leonor de Portugal*, str. 76.

bila je posjeta ceremonijalnome renesansnom zvjerinjaku (jeleni, lanad, medvjedi, divlje svinje, risovi, leopardi, zmije, lisice i zečevi) [u krateru ugaslog vulkana Astruni (*Listrones*)] pola milje od grada.¹¹⁸ Nadalje, velika atrakcija bio je viteški turnir na kojem su carev obraz osvjetlali grofovi Siegmund von Schaunburg i Hans von Pösing. [Car i njegova pratnja 18. travnja krenuli su galijama natrag do Rima, a ostali kopnom.¹¹⁹ Iz Rima se krenulo 26. travnja.¹²⁰] Andrija priču dalje nastavlja (u obrnutom redoslijedu) o sjajnom prijemu koji su im upriličili Mlečani,¹²¹ vojvoda od Ferrare,¹²² te građani Firenze i Siene. Požalio se samo na doček u okolici Tolmina. U Austriju se vratio preko Koruške, došavši u Bečko Novo Mjesto (*Newstadt*) *nach Sunnewenden*, dakle poslije suncostaja (solsticija), što znači poslije 22. lipnja.¹²³

Osim mladoga viteškog pripravnika Andrije, bilo je još i drugih Hrvata na tom putu. Najistaknutiji među njima bio je Stjepan III. Frankopan Modruški koji je ostao zapamćen i kod lokalnih kroničara.¹²⁴ Na spomenutoj ceremoniji proglašenja vitezom, Stjepan je u redoslijedu kao grof bio prvi, poslije trojice vojvoda, što nedvojbeno govori, ne samo o njegovom ugledu, nego i težnjama Fridrika da davanjem takvih počasti čvršće veže Stjepana uz svoje političke i dinastičke planove.¹²⁵ U sklopu Andrijine priče zamjetno je kako nema spomena o nekakvom doživljaju Frankopanske nazočnosti, iako su bili dovoljno blizu u svečanoj povorci.

Zaključak

Krenuvši u strani svijet i dobivši temeljna predznanja, Andrija se skrasio na granici Gornje i Donje Austrije. Pronicljivo je shvatio da njegova afirmacija u novoj sredini ovisi o samo jednoj stvari – nepokolebljivoj lojalnosti habsburškom vladaru. Nije podržavao feudalnu anarhiju, a izbjegao je i laviranje unutar dinastičkih razmirica stojeći na strani rodonačelnikā – Fridrika III. i Maksimilijana I. te je u konačnici postigao uspjeh impresivan za jednog novopridošlicu, povrh svega, relativno

¹¹⁸ Paul Uiblein, *Eine unbeachtete Chronik Österreichs aus der Zeit Kaiser Friedrichs III.*, *Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung*, sv. 78, Wien – Köln – Graz 1970., str. 399-401. Na ovom mjestu kroničar spominje prolazak kroz špilju Grotta antica. Osim toga Facius navodi boravak u blizini vulkanskih kratera i jezera Agnano na Flegrejskim poljima između Napulja i Pozzuolija. Vidi: Bartholomeus Facius, *De rebus gestis ab Alphonso primo Neapolitanorum rege commentariorum*, Napoli 1769., str. 229.

¹¹⁹ Nascimento, *Leonor de Portugal*, str. 80-82; Garzilli, *Cronica di Napoli*, str. 93-94.

¹²⁰ Uiblein, *Eine unbeachtete Chronik*, str. 401.

¹²¹ Dužd je bio Francesco Foscari.

¹²² Vojvoda je bio Borso d'Este.

¹²³ Wurmbrand, *Collectanea genealogico-historica*, str. 66. Lankman navodi 19. lipnja, kao dan ulaska u Bečko Novo Mjesto. Vidi: Nascimento, *Leonor de Portugal*, str. 86.

¹²⁴ Kužić, *Carica Svetoga Rimskog*, str. 73; Francesco Orioli, *Cronaca de' principali fatti d'Italia dall'anno 1417 al 1468 di Niccolò della Tuccia Viterbese*, Roma 1852., str. 213: *E ci venne il conte di Segni*.

¹²⁵ Königsthal, *Der Nachlese*, str. 17: *Graff Steffan von Krabatten ...; Ordinatio ingressus Friderici imp. vulgo III in urbem*, prii. Hieronymus Pez, *Scriptores rerum Austriacarum*, sv. 2, Leipzig 1725., str. 564: *Der Graff von Krabaten*.

niskog ranga. Možda je baš u tome bio ključ njegova uspona, jer nije bio opterećen kompleksom magnata, ili konkretnije, frankopanskim poimanjem velikaške uloge i važnosti u Hrvatskoj. Ne može se ne primijetiti vrlo promišljenu politiku ženidbenih veza, jer su preko njih došli do nekih vrijednih posjeda u austrijskim zemljama. Pri tom valja istaknuti kako je orodivanje s grofovskom obitelji Krbavskih iz njegova starog zavičaja vjerojatno imalo isti cilj – stjecanje. Protok vremena, intenzivna uključenost u politička zbivanja inojezične sredine doveo je do toga da je osjećaj hrvatskog podrijetla neizbježno slabio u svakoj sljedećoj generaciji. Nakon isticanog etnonima Krabat od svega je ostala samo simbolika sadržana u heraldičkim prikazima na nadgrobnim spomenicima i jednoj glosi o hrani. No, njegov sjajan tekst, pisan iskreno i bez učenih pretenzija, sadržavajući jedinstvene opise, postao je popularan predmet proučavanja za širu međunarodnu historiografiju.

Prilog 1. Memoari Andrije Kuželja od Lapića¹²⁶

Item da Ich in der Innsel¹²⁷ gewesen bin, bin khaumb zehen Jar alt gewesen. Darnach namb mich benenter mein Vatter, und gab mich herauß in Teutschland, daß Ich die Sprach solt lernen, ward Ich geben ainem Herrn der hieß der von Wildenhausen, was ein Herr in der Steyrmарck ein guetes alts Gschlecht, der hat Mich erzogen, bin bey Ime gewesen bey X. oder Xii. Jaren, und da es nun kham da man schreibt tausend vierhundert und in dem fünfftzigsten Jar; da rustet sich der Röm[ische]. Khönig des was Khayser Friederich der Dritt der walt ziehen gheen Rom, die Khayserliche Khron zu empfangen, und het voran hingeschickt, umb sein Prauth gheen Portugall. Das was unser frome Khayserin Frau Leonora der Allmechtig Gott genedig. Und die soll man Im entgegen bringen, Alls das geschach, die khamen von allerersten zusammen zu de hohen Siena vor der Stadt auff einem schönen Annger, darnach haben die von Hohensin an derselbigen Statt zu Gedechtnuß gar ein schöne Seyl gepauth, Khayser und Khayserin darein gehaut, die steet noch.

Item da Ich höret dahaimen von einer schönen khestlichen Raiß, da klecklet mir das Hertz, wer vast gern mitgezogen. Nun het mein Herz von Wildhausen unser drey Knaben alles Edelleuth, da hat Ich grosse Sorg Er wurd ain andern mit Im nehmen. Ich namb Mich an, und dienet Im gar fast, und Er het ein alten Edelmann, der war alls Eltester über alle seine Diener, und er zog auch mit gheen Rom. Denselbigen bath Ich haimblich daß er hülff und riedt, daß Mich der Herr mit Im gar schon diennen, wen Ich het grosse Sorg der Her wurd der andern Knaben ein mitnemen, wenn Ich was woll bey Xvi. Jaren alt, schier zu groß zu einem Knaben. Wie aber dem allem, so raimet Ich mich ein mit meinen übrigen Diensten und Vleiß, daß Mich der Herr namb für die andern Knaben; Also zoh Ich mit Freuden, und führet den Spieß Schalarn und Panndt unterweilen die Khniepüeg, auch wann Wir heten kein Wagen, nam der Khayser auch selbsten kein mit nuer fallauß Roß. Nun hielt man keinen Herrn über vier oder fünff Pferd, mein Herr het fünff Pferd, wann die Wagen möchten wir über das Pürg-Pordten nit fuehren, die Herren und die gueten Leuth muessten alle Tag Im Harnisch ziehen. Wier hueben Uns im funfftzigsten Jar, zu St. Khatarina-Tag im tausend vierhundert und fünfftzigsten Jar, und khamen wider heim im ain und fünfftzigsten Jar nach Sunewenden. Da wir gheen Rom einzogen, das was in der ersten Vast-Wochen, da heten wir fünff-tausend geraisige Pferd, schluegen Uns zu Feldt vor Rom in einer schönen Wisen, lagen biß an den dritten Tag da, darnach zogen wir ein, da khamen etlich Cardinall entgegen, und Babst Nicolaus Volck gar khöstlich und mit grossen Hauffen, all in Harnisch. Babst selber zog uns auch entgegen biß zu der Engl-Purck, da was groß Gedrang und vill mancherlay Volck, da geschach dem Khayser von den Römern un[d] Babst grosse Ehre. Wir fürten mit uns die Khayserin und Khunig Laßla, was ein König in Ungerland, zu Beheim, der Khayserwas sein Gerhab. Der Khunig der was bey Xiii. Jaren alt, und am Sonntag *Lætare* im ain und fünfftzigsten Jar, da war Khayser Friederich gekhrönet, und die frumb Khayserin auch. Da giengs langsam zu, weret den gantzen Tag biß in die finster Nacht, wenn der Khayser der muet in der Khayserlich Khron und in allen Seinen *Habitu* wie Er von Altar giengg, also muet Er auff

¹²⁶ Bez obzira kada je Andrija osobno zapisao ove retke koji slijede, ili ih je diktirao u pero, postoji nekoliko činjenica koje navode na zaključak kako je tekst kasnije "sječen", a možda i "prerađen". Već prve dvije rečenice govore tome u prilog. *Item* zacijelo nije oblik započinjanja memoara. To je izraz koji se koristi u nabranjanju nekih stavki, što znači da je netko odlučio upravo od toga mjesta zapisati Andrijin izvornik. Zatim riječ *benenter* (rečeni) govori kako je njegov otac već ranije spomenut. Vjerojatno u izbačenom dijelu! Sadašnji završetak je također prilično nagao i očekivale bi se riječi slične onima zapisanima nekoliko redaka ranije. Vrlo je nezahvalno nagađati, tko je počinitelj toga sakačenja i nema se dojam kako je to bio prvi zapisivač Wurmbrand.

¹²⁷ Doslovno: otok. Riječ je o utvrdi Otok pokraj rijeke Une.

einen Roß sitzen, und rüth für die Engl-Purckh auff die Tyber-Pruckhen: Da muest Er Ritter schlagen nach alter Gewohnheit, schlug den ain Tag mehr den vierthalbhundert Ritter, da waren vil Pueben auch zu Ritter geschlagen, Ich auch mit. Ihr vil wurden geschlagen die nit galten und nimmer fürten. Da laß man lang nahend auff ein Stund, wie sich ein jeder Ritter solt halten, und was er schuldig wer zu thun. Der Khayser schlug die Ritter mit dem Schwerdt, das Khayser Carl vom Himmel khumen ist, da zugen wir darnach durch die Stadt Rom gheen St. Johans Latron, da wir dahin khamen, da was gar finster Nacht, man het uns das Mall kocht, da nahmen wir unser Speiß ainer in Eysenhuet, der ander in ain Prustfleckh, der dritt auff ain hollen Ziegl wie ein jeder mecht, und da der Khayser gessen hat und machets nit lang, da belaiteten wir In bey der Nacht mit Wind-Liechter und grossen Hauffen biß wiederumb ins Pabst Hoff, da Er zu Herberg lag, und am Ziehen hinauß durch die Stadt Rom wieder hinein, da zoch ainer vorm Khayser, und säet Pfenning des Khaysers Müntz, warff auff bayd Seyten Handvoll in alle Gassen, von ander vil Khöstlichkeit und grosser Ehr die dem Kayser da geschach, daß kan khainer erschreiben noch ersagen.

Item darnach über etlich Tag, da hueb wir uns, zogen verer hinein in das Khunigreich Neapolis, und Khunig Laßla ließ wir zu Rom, gaben dem Babst zu behalten, da wolt man uns Ihn gestohlen haben, der von Zili und etlich Herren von Oesterreich, es wer schier übersehen worden.

Item der Khunig von Neapolis der war der Khayserin Freund, und so bald wir in sein Khunigreich khamen, O was grosser ehren uns geschach, daß nie khain Mann lebt der von grössern Ehrn zu sagen weiß, und gesehen hab so vill Leutten alls wir heten, ein wenig will Ichs anrühren und bey dem Khlienesten anfahren. Es waren in allen Stetten und Castellen wo wir darein zogen und lagen, lang Tafel khestlich auffgericht auff paiden Seyten am Platzen, und khöstlich Prun mit Wein weissen und rotten, bey den Tafeln stuenden Fürschneider, das Gepratens und Gesottens was jedermann frey, wer mit dem Khayser zog. Alle Thör waren an dem Häusern offen, Strey und Hey alles zugericht, was jeder haben wolt, das gab man Im. Die Frawen in Frawen-Hauß die waren alle bestellt, derfft khaine khsin Pfening nicht nemen, schnittens nuerauff ein Rabisch, zallets alles von Hof, da fandt ainer Mörin und sonst schöne Frawen was ain lustet, deßgleichen waren alle Schmidt bestellt, beschlug wer da wolt, derfft khainer khain Pfening nemen, die Schmidt muesten beym Tag wardten bey der Strassen in ainer halben Meill, drey vier Stund mit Negl und mit Eysen, wem es noth was, der beschlug, derfft khain Schmidt khain Pfening nemen.

Da wir nun nahend ain Tag Reiß zu der Stadt Neapolis khamen da zog der Khunig von Neapolis gegen uns mit vill khöstlichen Leutten, und auch mit gar vill Falckhen und Feder-Spiell, und mit vill weissen Wiendt-Spiell, da was die hupschest Paiß und Hetz, die ain Mann je gesehen hat, und da wir nun in die Stadt Neapolis khamen, da was alles zugericht auff khöstlichst, man speiset in der alten Purch, und was ein begert, saur oder süeiß, das gab man überflüsig genug. Wellcher so faull war, der nicht darnach wolt schickhen, dem muest der Wirth geben was er haben wolt, und derfft khain Pfening nicht nemen, ein jeder Wirth muest ain Ladern mit Liechtern vorin Fenster herauß henckhen in allen Gassen, daß man gesäh hin- und herzugehen, dann Tantzen und Jubelieren weret alle Nacht über Mitnacht.

Item, noch wer vill zu schreiben, gar von khöstlichen Oster-Pillen, daß auch nie khainer gesehen hat, deßgleichen von dem khöstlichen Gejaidt bey einer halben Meill von der Stadt, da allerlay Thier in ein Thall bracht, da khöstlich Khuchen und Hütten auffgeschlagen, Prun mit Wein auffgericht, und Khayserin hinaus gefüret ward, daß Sy alle Thier haben gesehen, durch einander lauffen und fellen; Item gar von ainem khöstlichen Gestäch daß der Khunig hete zuegericht über den Zaun, Khaysers Leuth waren auch etlichen im Gestäch, Graf Sigmundt von Schaumburg, und Graf Hannß von Pösing den gab man den Danck zu Ehren dem Khayser, damit brich ich ab, und khum an die Venediger. Was vill grosser Ehren sy dem

Khayser theten, war vill zu lang zu schreiben: Deßgleichen der Hertzog von Ferar, die von Florentz, und die von der Hohenseen, überall vill grosser Ehr; Allein die von Wallani die waren die tregesten Paurn, griffen sich nit zu hardt an etc. Da laß Ich von der Raiß ab, theue euch darnach khundt, wie man uns daheim in Oesterreich empfieng.

Item wir khamen haim in die Newstadt nach Sunabenden. In dem Lj. Jar, und leicht über vier Wochen darnach, kham der Graf Ulrich von Zilli mit den Land-Leuthen von Oesterreich, Ungarn und Behem, waren auch mit Im, mit ainem grossen Hör, und schluengen sich für uns in der Newstadt, da was Hoffweiß groß und Scharmützel von Jagen. Khayserin was auch bey uns in der Newstadt, und Khunig Laßla; Allso taidigt Bischoff von Saltzburg derbey uns darinen was, das wert bey Xiiij. Tagen, da ant-wort der Khayser Khunig Laßla hinaus den Land-Leuthen ins Feld mit khlainen Glimpfen. Da zogen sy mit Khunig Laßla gheen Wien mit Freuden, sider ist nie khain rechter Früd gewesen in dem Land Oesterreich.

Item darnach im Lij. Jar da wardt Ich ein Schütz, und füeret ein Harnisch, da zugen wir für den Gusing mit Marggraf Albrechten von Prandenburg, der was Hauptmann, heten vill gueter Leuth, und gewunen nicht vill. Die Ungarn die leicheten uns, sy namen Gusing ein, Pamkhircher, Grafegkher, die Grafen von Pösing, Herr Heinrich von Liechtenstein und der von Eldernach, die holffen den Ungarn, sy wurden alle Khaysers Fyndt, sy gewunen die Ungarische Vorstätte in der Newstadt bey der Nacht raubetens und prendtens. Gewunen darnach Newkirchen und Trautmansdorff, wir khamen mit Marggrafen bald dahin in die Neustadt, heten bey tausend Pferden; aber wir wahren ja vill zu khranckh, Scharmutzl und Hoffwerckh des was am Stainfeld vill bey Tag und Nacht.

Item bald darnach da ward mein Herr von Wildhausen Graf Ulrich von Zilli Diener, da seynd wir auch mit Im umbzogen, woll bey drey Jarn/ wir zogen dem Khayser ainsmall ins Lans gheen Kharndten, biß gheen Spittall mit Xv. hundert Pferden, da wards aber getaidigt, darnach zugen wir gheen Khrabaten mit dem Herrn Graf Hanß Wittebitz, was des von Zilli Hauptmann, und gleich zu der Zeit, da starb Graf Friedrich von Zilli, der alt Graf, Ulrichs Vatter, des geschach in dem Liiij. Jar, darnach zog Ulrich Graf von Zilli zum Khunig Laßla gheen Hof gheen Wienn, wir zugen gheen Ungarn, wir heten woll tausend Pferd, hupsch Volckh, da was zu Wienn grosser Hof, Hertzog Ludwig von Bayrn, Hertzog Otth, zween Hertzog von Munchen, und was der alt Dischpodt auß der Surphey, (*Despota Serviaë*) het mehr als tausend Janusch, *Gubernator* von Ungarn (*Johannes Corvinius*) was auch da, het woll zweytausend Pferd, all Bischoff und Herren von Ungarn, die waren auch da mit grossem Volckh, Herr Hiersieckh von Podibra (*Georgius Podiebratius de Kunstat*) *Gubernator* in Behaim, der hernach Khunig ward, was auch da, und von Marhern, da was zu Wienn vill Wun und Freud; Es was alles wollfaill, het jedermann genueg.

Item zu derselbigen Zeit, so kham von Walschland ain selliger Mann, was im Lv. Jar, der hieß Brueder Capistran,¹²⁸ Bernhardiner, der den Orden in das Land hat bracht, der prediget gar selligelich, zog darnach gheen Ungarn, und im Lv. Jar, da kham der Türckisch Khayser, leget sich vor Khriechischweissenburg, het woll anderthalbhundert tausend Türcken, und vill grosser Haupt-Pixen, schoß die Mauer gar nieder, zween Thurn. Darzue Brueder Capistran und Huniad Janusch waren baid darinen, die Türcken die traten zum Sturm, Brueder Capistran trat mit dem Crucifix gegen die Türcken auff dem Graben, und schrey JESUS! JESUS! schaffs, da wacht GOTT, und was mit den Christen; Die Christen heten alle nit sechstausend Mann. Traten flux gegen den Türcken, da gaben die Türcken die Flucht, der Khayser selber auch fluch all darvon; Allso gewunen die Christen das Türckisch Hör und die grossen Pixen allen, was ein Zaichen von GOTT, Ich bin deßmall nit darbey gewest, aber bald darnach kham ich dahin etc.

¹²⁸ Sveti fra Ivan Kapistran, ustvari Giovanni da Capestrano, poznati križarski propovjednik. Vidi: Fichtinger, *Lexikon der Heiligen*, str. 210.

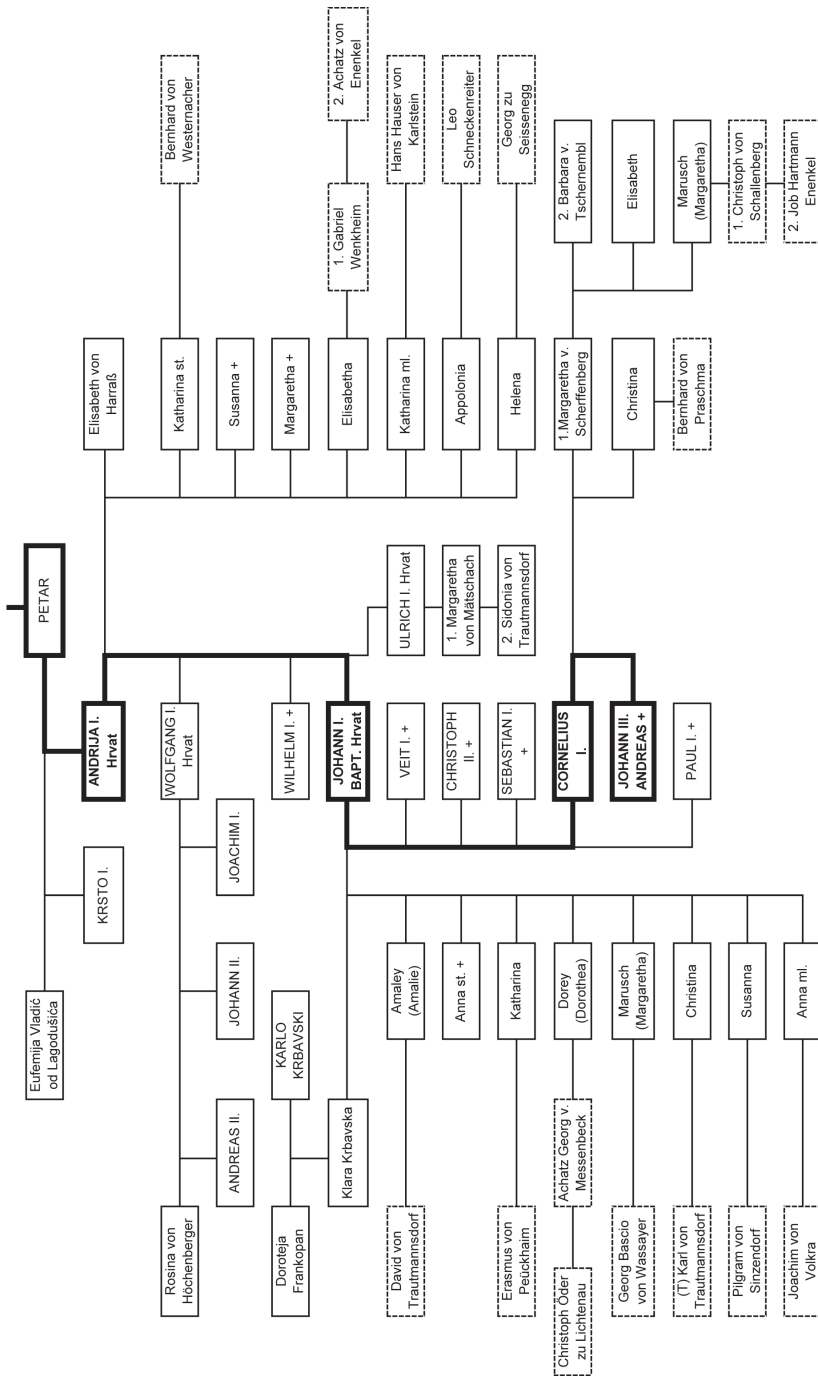
Item nachdem bewarb sich Khunig Laßla in dem Lvj. Jar, und bracht vill gueter Leuth auff, nemblich gar vill Khreutzer, und zog selber an die Türcken, da was Huniad Janusch und Brueder Capristran baid todt, Brueder Capristran ligt zu Ulag begraben. Zu der Zeit was der von Zilli und Weida Ulaßla Khunig Matiasch Brueder, ein ander Feind Khunig Laßla der richtet sie unterwegen zum Püttackh schwuren sie die Bruderschaft zusammen auff das heylig Evangeli, und theylleten das heylig Sacrament, und empfiengen das darnach. Allsbald der Khunig kham gheen Kriechischen Weissenburg, zu stund an zu Morgens, da erschlug Weida Vlaßla den von Zilli zu todt im Gschloß, wann er het das Gschloß inne, das geschach an Sanct Lucas Tag im Lvj. Jar. Da zertrennt sich alles Hör Khreutzer, zeuhet eillendlich wider haim, Khunig was selber in grossen Sorgen, und gab gar süsse Wort, Weida Vlaßla alls er wider gheen Offen kham, da fieng der Khunig die Brueder baidt Weida Vlaßla, und Khunig Matiasch, dem Laßla ließ er zu Offen das Haupt abschlagen öffentlich, umb des von Zilli Todt, Khunig Matiasch was die weill Junckh, den fiert er mit Ime gheen Wienn zu seinem Unglück, der war nach Ime Khunig darnach über ain Jar, und das Enthaubten geschach in der Fasten im Lvij. Jar.

Item Ich schreib die Geschichte von dem Khriechischen Weissenburg zu einem Unterricht mein Khindern, nahmblich mein Söhnen, daß sie doch wissen, was Wunders und ungläublicher Handl ist beschehen bey meinen Zeiten. Wann Ich bin Graf Ulrich von Zilli Diener gewesen, ehe wenn er ward bößlich ermordt von des Khunig Matiasch Brueder, und bin vill mit Inn herfart zogen, darnach bin Ich Khunig Laßla Diener auch gewest, zu der Zeit da Im bößlich und verräterlich vergeben ward zu Prag durch den Girschickha von Podebra, der nach Im Khunig ward in Behaim, der pöß Mordt geschach an Khunig Laßla durch Gifft an Sanct Chlementen-Tag, da man zalt tausend vierhundert und in dem sieben und funfftzigsten Jar.¹²⁹

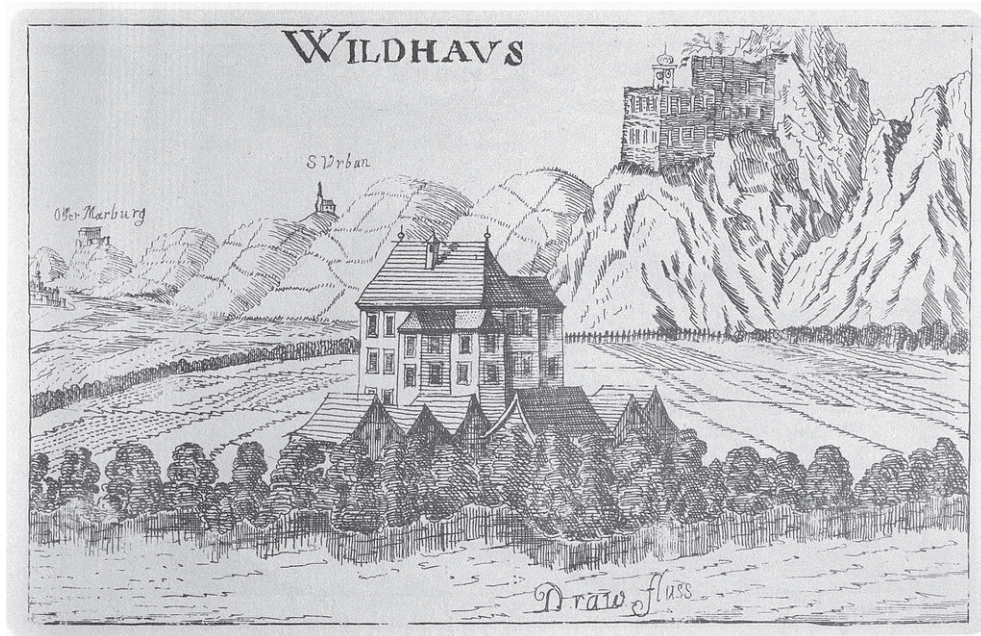
¹²⁹ Wurmbrand, *Collectanea genealogico-historica*, str. 62-68. Drugi put, ali necjelovito, Lappitzove uspomene izdane su 1777. godine. Vidi: Aquilinus Julius Caesar, *Annales ducatus Styriae III.*, Wien 1777., str. 455-458.

Prilog 2. Rodoslovno stablo Andrije Kuželja

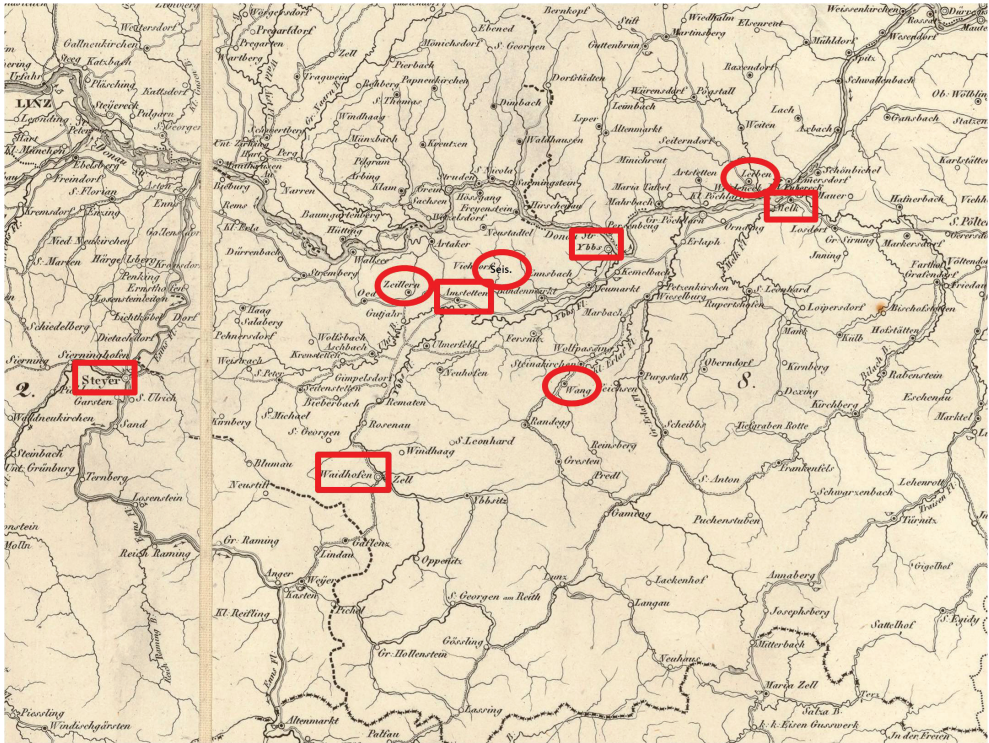
RODOSLOV OBITELJI KUŠALJ od LAPIĆA - von LAPPITZ

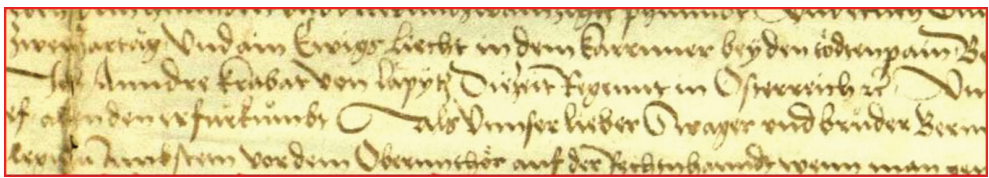
Prilog 3. Slikovni prilozi

Slika 1. Na grebenu u pozadini novog dvorca Wildhaus, nalazi se utvrda Wildhaus u kojoj je boravio Andrija kao dječak. (Iz djela G. M. Vischera, *Topographia Ducatus Stiriae* iz 1681.).

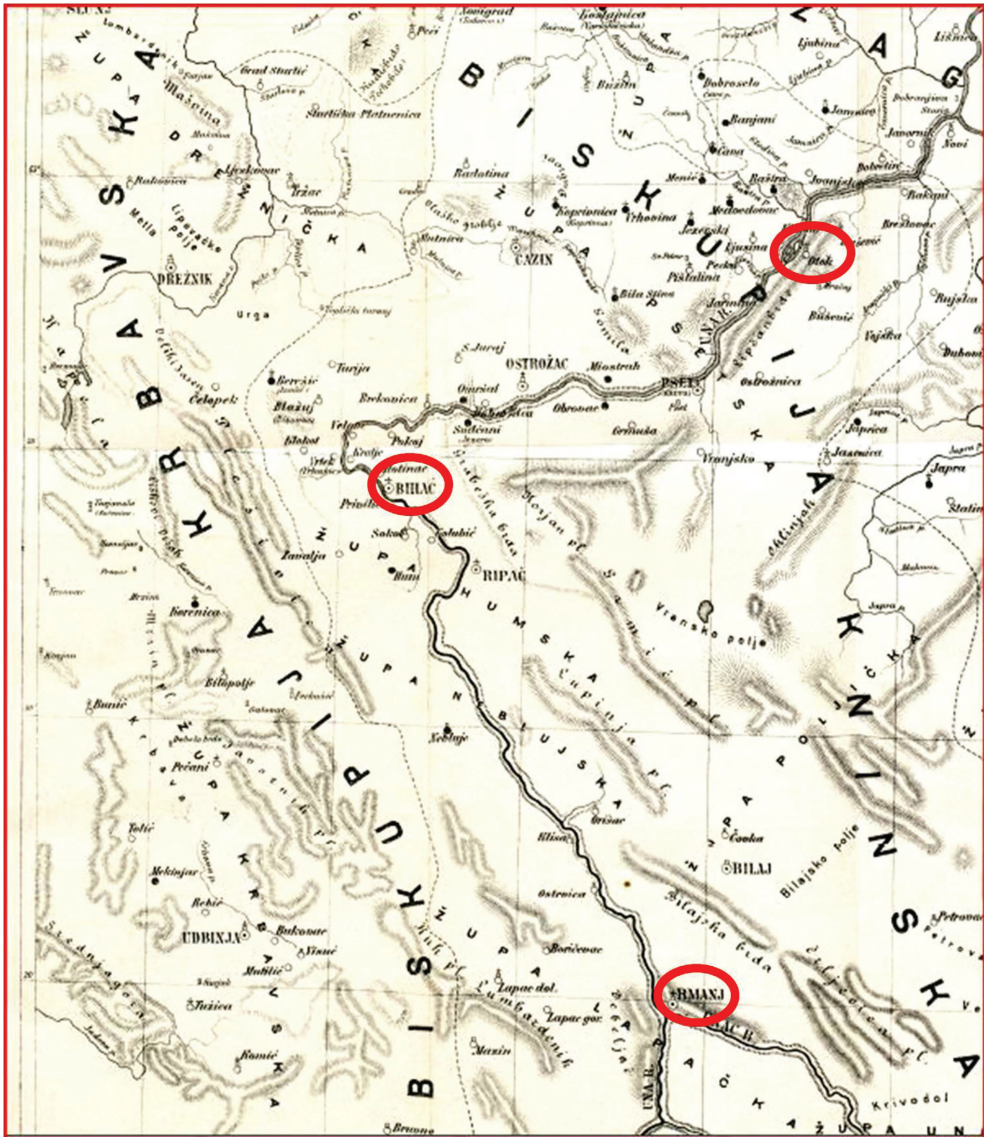
Slika 2. Zemljovid dijela Donje Austrije s označenim mjestima službovanja (pravokutni okvir: Steyr, Waidhofen, Amstetten, Ybbs, Melk) i posjedima Andrije od Lapića (ovalni okvir: Zeillern, Seisenegg, Wang, Leiben).

Slika 3. Detalj isprave iz 1499. u kojoj se Andrija navodi kao "regent u Austriji" (bilj. 9).

Slika 4. Burg Seisenegg u blizini Amstettena (iz djela G. M. Vischera, *Topographia Archiducatus Austriae inf. modernae* iz 1672.).

Slika 5. Zemljovid bihačkog Pounja s označenim položajima Rmnja, Bihaća i Otoka (iz djela R. Lopašića, Bihać i bihaćka krajina iz 1890.).

Slika 6. Nadgrobna ploča Wolfganga von Lapitza u Melku. U lijevom gornjem kutu nazire se muška glava, a u gornjem desnom ženska glava. Možda su to prikazi njegovog oca Andrije i majke Elisabethe. U lijevom donjem kutu je grb roda Kuželja Lapića. (Foto Herbert Fischer, u: <https://tng.adler-wien.eu/showmedia.php?mediaID=116594&cemeteryID=401>).

Slika 7. Nadgrobna ploča Corneliusa von Lappitza, njegove dvije supruge Margarethe i Barbare te sina i kćeriju u mjestu Zeillern. U donjem lijevom kutu vidi se grb s 1. i 4. poljem Lappitza i 2. i 3. poljem Krbavskih. (Detalj fotografije Der HHO iz 2011.).

Krešimir Kužić

Croatian Andrew Kuželj, née Lapić, or Andrä Khrabat von Lappitz – A Contribution to the Research of Croatian Migrations

Summary

Croatian Andrew Kuželj of Lapić, known also as *Andrä Khrabat von Lappitz* (1435 - 1506) in German surrounding, is an excellent example of young foreign nobleman who, thanking to his own stamina, resourcefulness, strength of character, loyal wife and above all his loyalty towards Emperors Frederick III and Maximilian I, raised among the leading men of the Habsburg court and their Austrian patrimonial land. The main source of information about him comes from a record in a memoir form, which might be revised in the later times, and our current knowledge of it is based on the Wurmbrand's text of 1705. Andrew's father Peter send him to learn language and proper behaviour at the age of ten to South Styria. As a youngster, he travelled in the following of Frederick III to Rome, where the latter married Princess Eleanor of Portugal and was crowned Emperor. Later, Andrew participated in conflicts among magnates and on one occasion came, for the last time, to Croatia. He described Crusaders' defence of Belgrade of 1456, and following events ending with the death of King Ladislav V. Andrew's greater rise came in the following period and for it was particularly important Archbishop Johann Beckenschläger of Salzburg. For the archbishop, or, in fact, for Emperor Frederick III, he defended castle of Steyr from the invasion of Hungarian army twice – 1477 and 1484. By helping the emperor in such manner, he received governing positions in several places (Waidhofen, Ybbs i Tulln) and was appointed court councillor, and was even regent of Austria. With the success in service may be compared acquisition of goods and chattels (Leiben, Seisenegg, and so on). He married Elisabeth von Harraß and had with her 5 sons and 6 daughters. He led deliberate marriage policy for his children, and the most interesting case is marriage of his son Johann Baptist with Countess Clare of Krbava, sister of Ban John Torquatius Karlović. His family name *von Lappitz* comes from the fact that he originated from the old Croatian Lapčani kindred, which had its centre in the areas around upper and lower Una region; this is confirmed also by his family coat-of-arms, while his Croatian origin is visible also from his nickname, *Kr abat*, born by Andrew and three of his sons. From all that remained only armorial depictions on tombstones, because the family died out in male line in 1567, while the last member of the family, Andrew's great-granddaughter Marusch died in 1614. In that manner ended Andrew's *Wunders und ungläublicher Handl*, which started 1452 in the renaissance ceremonial pomp of imperial coronation.

Key words: autobiography, Croatia, the Pounje region, nobility, migrations, Austria

